

Яків Феофанович КОВАЛЕЦЬ народився в селищі Тала-лаївці на Чернігівщині.

Середню школу закінчив із срібною медаллю, філологічний факультет Сумського педагогічного інституту — з відзнакою.

Вчителював на Сумщині. Після служби в армії працював у Тала-лаївській районній газеті “Трибуна хлібороба”, в обласній газеті “Гарт”, в тижневиках “Чернігівські відомості”, на виборних засадах. Нині — “Пульт тижня” кореспон-

дент республіканської газети “Демократична Україна”. Вірші і прозові твори друкував в альманасі “Вітрила”, в колективних збірниках, журналах України, Польщі, Чувашії, редагував книги про Велику Вітчизняну війну, Афганістан. Автор поетичних і прозових книг “Олава”, “Зірниця тривоги”, “Не розлучаються двоє”, “Росте тополя у Чернігові”, “Сіверянський слід”. “Стрічка на кубанці”, “Розрив-трава”, “І вони оживуть”, “Покаяння меча”, “До серця кожного”, “Чистовик лугу”, “І дам вам нове серце...”.

Лауреат журналістської й літературної премій імені Василя Блакитного, Олекси Десняка.

Яків Ковалець

Пекучий молох чужини

Вірші, спогади, публіцистика

м. Ніжин
“Аспект-Поліграф”
2007 р.

Ковалець Я.Ф.

“Пекучий молох чужини”. Вірші, спогади, публіцистика: м. Ніжин, “Аспект-Поліграф”, 2007 р.

Ця книга відомого поета і журналіста Якова Ковальця — розширення гострої, публіцистичної тематики про участь громадян України у бойових діях, які виконували військовий обов’язок на території інших держав. Якщо у попередніх книгах із цього циклу “Росте тополя у Чернігові”, “Пам’ятайте нас” йшлося суто про війну в Афганістані та її наслідки, то нове видання увібрало в себе як пекельну афганську епопею, так і арену локальних воєн і збройних конфліктів в ряді інших країн, де під кулі була поставлена доля тисяч українців. Про мужність і героїзм українців у цих війнах, про кожную краплю крові, кожную сльозу, які пролиті нашим народом, мають знати нинішні і майбутні покоління.

Одне із перехресть – Афганістан

Різноманітна і щедра творча палітра у чернігівського поета журналіста Якова Ковальця, лауреата літературної та журналістської премій імені Олекси Десняка та Василя Еллана-Блакитного. Одна з граней його творчості - нариси про дальнє і ближнє зарубіжжя. Друкувалися в періодиці його подорожні нотатки з Чехії, Німеччини, Словаччини та інших країн. Про свої угорські враження розповів у низці статей у “Чернігівських відомостях”. Побачили світ репортажі, інтерв’ю, в яких ішлося про події в Чечні, Криму. Літературні твори Якова Ковальця друкувались в польських, чуваських журналах.

Неоднораз він від’їздив у відрядження на афганський кордон, коли на територію сусіднього Афганістану були введені радянські війська, разом з прикордонниками переходив Амудар’їнський міст, що поблизу Термеза, на територію, де йшла війна. Після цих відвідин, зустрічей з військовими, з батьками загинлих у тій війні солдат і офіцерів Яків Ковалець одним з перших в Україні, наполегливо пробиваючись крізь цензурні загати, друкував у місцевій і республіканській пресі нариси про афганців. А тоді публікувати такі матеріали можна було тільки з дозволу військової цензури, яка не дуже охоче йшла на так зване “розголошення таємниці”.

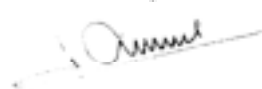
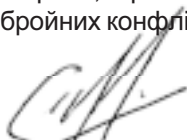
По свіжих слідах журналістом і літератором була написана книга “Росте тополя у Чернігові” про офіцера Володимира Шевчука, який загинув на афганській війні. Тоді ж почала звучати пісня на слова Якова Ковальця “Росте тополя у Чернігові” у виконанні народної артистки України Алли Кудлай. У 1991 році вийшла перша такого роду в Україні і в тодішньому Радянському Союзі книга “Пам’ятайте нас” про чернігівців, які загинули в Афганістані. Редагував укладав її Яків Ковалець.

До уваги читачів — нова книга цього автора, у яку увійшли спогади, розповіді про становлення Афганського руху, нариси, вірші про Афганістан, про українців, учасників локальних війн і збройних конфліктів у інших країнах.

С. Червонописький, голова Української Спілки ветеранів Афганістану

О. Соколов, голова Чернігівської обласної організації УСВА

М. Стрілець, голова Чернігівської міської організації УСВА

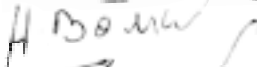
**В. Ковальов, заступник голови
Чернігівської обласної ради**

**Л. Кожар, мати загиблого сина Ігоря
на перевалі Саланг**

**М. Волков, генерал-майор,
політвідділ 40-ї армії**

**В. Вільховик, священник, кавалер
ордена Червоної Зірки**

О. Шпунт, командир підрозділу

**В. Шевчук, батько загиблого сина
Володимира в Джеланабаді, перший
голова клубу афганців**

**С. Середа, учасник бойових дій, ек-
сперт миротворчих сил в Анголі,
Іраці, Південному Лівані, Сьєра-Леоне**

**А. Москаленко, голова Чернігівсь-
кої обласної ради ветеранів, учасник
бойових дій**

**В. Соболев, учасник бойових опе-
рацій на острові Даманському, в Ал-
жирі**

В. Рибцов, ДРА, 345 полк

В. Сагун, учасник бойових дій

І. Шулеченко, учасник бойових дій

С. Гарбуз, генерал-майор запасу

В. Фомін, учасник бойових дій

О. Трещокін, учасник бойових операцій на Кубі

М. Камський, батько загиблого сина Володимира

Г. Сердюк, учасник бойових дій

В.Будько, заступник голови Чернігівської міської організації УСВА

Ю. Санін, полковник запасу

В. Кондратьєв, кавалер афганського ордена "Зірка III ст.", медалі "За бойові заслуги"

В. Ващенко, учасник бойових дій на Африканському континенті

О. Волошко, полковник, 108 МСД 40 ЗА

С. Скуловатий, полковник запасу

О. Колода, полковник, учасник бойових дій

Л. Третьак, командир взводу, Джелалабад

А. Кирилюк, командир колони, Саланг

Л. Маюра, учасник бойових дій на Кубі, у В'єтнамі

О. Луццай, в/ч 2033, 2066, Янгі-Кала, Рустак

Крізь війну і терни — до світлої пам'яті

З історії Афганського руху

“1979-1989”. Що стоїть за цими роками? Десятилітня війна в Афганістані. Сучаснику і нащадку, знай і передай, що ця війна хоч і була далеко від нашої Батьківщини, але страшним смерчем обпалила і Україну, принесла стільки горя. Важко уявити, що пережили ми за це десятиріччя. Хоч дехто не хоче про це говорити і згадувати. “Ну було - так було”, - каже. Та воно не проходить і не пройде безслідно. Пережите батьками і дідами передається дітям, які можуть так сказати:

Немає в нас у тім вини,
Що хтось колись війну почав,
Та куля з їхньої війни
Через роки у нас влуча.

А з нами ж поруч - учасники тієї війни. Бережимо і шануймо їх.

Завважимо, певні політичні кола висувують гасло - Україна в Афганістані не воювала. Вони мають на увазі те, що Україна тоді не була окремою державою і сама не приймала рішення посилати туди своїх громадян. Але за неї вирішив тодішній Радянський Союз, у складі якого вона знаходилась як адміністративна одиниця. Та факт є фактом - з України туди було направлено понад 160 тисяч чоловік - кожен четвертий із загальної кількості радянського контингенту. З них 3700 чоловік загинули, 6000 стали інвалідами, 72 залишились у полоні або пропали безвісті. Пройшли дорогами афганської війни понад 1,5 тисяч чернігівців, жителів нашої області. 115 загинули, 2 пропали безвісті, більше 300 стали інвалідами. Наслідками тієї війни є те, що після афганських подій більше 65 їх учасників пішли з життя.

Які погляди екстраполювались на цю війну? Розв'язана вона була за часів Радянського Союзу. І коли на Україну звідти почали привозити перші цинкові домовини з тілами наших земляків, офіційна пропаганда про це мовчала. Уже перший рік тієї війни - 1980-й - розпочав трагічний список загиблих в Афганістані молодих чернігівських воїнів. Тоді у восьмидесятому поклали голови на чужій землі Анатолій Бурковський з Березни Менського, Григорій Гапон з Дейманівки Срібнянського, Федір Дем'яненко із Деревин Городнянського, Віталій Савенко із Задеріївки Ріпкинського районів, Василь Кошенко із Городні, Володимир Камський і Володимир Шевчук із Чернігова.

Привозили в закритих домовинах і не дозволяли відкривати. Існував

навіть циркуляр, який забороняв хоронити загиблих в Афганістані на місцевих кладовищах поруч, щоб не допустити стихійних зборів родичів і близьких, їх бойових друзів, не допустити їх громадської консолідації.

У ті часи холодного жовтня вісімдесятих років я був у Рогізках Щорського району. Хоронили там Павла Федосієнка. Належало б віддати військовій почесті. Але такого не робили. А він же був воїн, якого послали в Афганістан. Уже пізніше я зміг дізнатись про подвиг Павла, готуючи до друку книгу "Пам'ятайте нас".

Тоді, як прийшла звістка, що у Чернігів привезли домовину з тілом старшого лейтенанта Володимира Шевчука, я вирішив розповісти про нього в пресі. Зібрав матеріал і написав нарис. Але його треба було і ще надсилати в Київ у цензуру. Більше року чекав відповіді. Нарешті з Києва, з військової цензури надійшов дозвіл на публікацію. І 19 серпня 1982 року цей нарис під назвою "Росте тополя у Чернігові" з'явився у Чернігівській обласній молодіжній газеті "Комсомольський гарт", потім 15 лютого 1983 року - у республіканській газеті "Молодь України" Вважається, що "Комсомольська правда" першою у пресі розповіла про афганців, про ставлення до них. Це був нарис Інни Ткаченко "Обов'язок", надрукований у лютому 1984 року. Не буду силкуватись у змаганні з "Комсомолкою" на першість, але скажу, що мій нарис "Росте тополя у Чернігові" з'явився у пресі раніше майже на два роки.

І як довго цей матеріал пробивався до читача. І було багато відгуків і прохань писати і далі про ті грозові дні і ночі на чужій землі наших земляків, про те, як їх стрічають у рідному краї. Як не виконати ці людські прохання. Пізніше написані матеріали лягли в основу книги "Росте тополя у Чернігові".

У ті часи я відчув, глибоко збагнув серцем і душею, що люди хочуть знати, що діється там за кордоном, де іде війна і в ній беруть участь наші земляки, знати, чому і як ведеться та війна, хочуть допомогти тим, хто повертався з неї. І на сторінках "Комсомольського гарту" я вів тоді рубрики "Афганський щоденник", "Афганістан болить в моїй душі".

У мене є листи, в яких читачі підтримували мене в тодішньому прагненні відкривати на друкованих шпальтах правду про Афганістан, про те, як ставляться місцеві чиновники до юнаків, які поверталися звідти. Ось один з них від Лідії Редько з села Високого Борзнянського району: "В "Комсомольському гарті" є дуже багато цікавого, але мене найбільше цікавить "Афганський щоденник". Часом читаємо і думаємо, скільки мужності, відваги, сили волі є у цих хлопців".

Мені дорогі ці слова. Така моя журналістська і певною мірою соціальна діяльність по підтримці воїнів-афганців ішла в ногу із становленням у Чернігові і в області Афганського руху. Вище я говорив, як у нас не хотіли

показувати правди, наслідків тієї війни. Такі були погляди на першому етапі суспільної реакції на ті події. Надалі вони ой як мінялися, перетворювалися часом на діаметрально протилежні. Потому був період піднесення героїзму, невдовзі почався різкий перехід до замовчування цієї теми. Приходило і засудження, причому не тільки рішень престарілого уряду СРСР, але й самих учасників війни, яких стали називати “окупантами”.

І які почуття оволодівали молодими воїнами, які, повертаючись з Афганістану, бачили, яке неоднозначне ставлення до них. Як боляче буде їм слухати відповідь деяких високих функціонерів, до яких зверталися вони з тими чи іншими наболілими питаннями, - “Я тебе в Афганістан не посилав”. І в цих хлопців була кровна, животрепетна потреба зустрічатись, збиратись разом, щоб вирішувати, як жити і що робити далі, як відстоювати свою честь і гідність, свої права учасників бойових дій.

Мене глибоко вразив громадянський вчинок кавалера ордена Червоної Зірки Володимира Будька. Весною 1984 року він мав уже повертатись з Кандагару. Йому не байдуже було, як сприймають у його рідному Чернігові афганців, як представити себе у подальшому житті. І тому тоді із Кандагара він пише листа до міської влади з пропозицією сконцентрувати зусилля державних, громадських організацій на залученні молодих воїнів, які повернулись з Афганістану, з “гарячих” військових точок, до патріотичного виховання підростаючого покоління і до згуртування своїх рядів для вирішення спільних проблем.

По приїзду у Чернівці Володимир Будько знайшов повне розуміння його прагнень у міській комсомолу з першим і другим секретарями Олександром Тимошенком, Михайлом Чернушком. Був розроблений план конкретних дій. Робота почалася із виступів у школах, інститутах, технікумах, в трудових колективах. Разом з В.Будьком ішли до людей Леонід Бурковський, Ігор Вовк, Сергій Шебеда, Володимир Гой. А збирались вони спершу у одному з приміщень магазину “Чобіток”, в Деснянському райкомі комсомолу. А потім за конкретного сприяння міській комсомолу їм було надано приміщення для клубу воїнів-інтернаціоналістів. Володимир Будько, який нині є заступником голови міської організації Спілки ветеранів Афганістану, пригадує, як вони разом із заворгом Степаном Кравчуком врізали у двері цього приміщення, так би мовити, “афганський” замок.

Такий був початок. З Афгану приходили юнаки, які ставали активістами молодіжного руху. Їм довіряла молодь, обирала своїми ватажками. На посаду інструктора Чернігівського райкому комсомолу було запропоновано кандидатуру Сергія Назаренка. Першими секретарями Деснянського і Новозаводського райкомів комсомолу міста Чернігова стали воїни-афганці Микола Стрілець, Олександр Соколов. Звідтоді і понині вони очолюють відповідно міську і обласну організації Спілки ветеранів Афганістану, зали-

шаються вірними випробуваному афганському братству. Окремо можна говорити про вагомі досягнення цих організацій, які вони очолюють. А Володимир Будько продовжував вести роботу по організаційному становленню міського клубу воїнів-інтернаціоналістів. Через деякий час цей міський клуб очолив батько загиблого воїна В.І. Шевчук. Воістину одержимо поринув Василь Іванович у клубну роботу. Паралельно із повсякденними турботами по наданню допомоги членам клубу створювався музей, проводились екскурсії, вирішувались житлові, інвалідські питання. Був налагоджений тісний зв'язок з радою військово-патріотичних об'єднань і клубів, яку очолював Т.М. Корнюшенко, з ветеранськими та іншими громадськими організаціями. Вірним соратником, другом, порадником у роботі залишався комсомол. Підкреслю: видати вищезгадані книги "Пам'ятайте нас", "Росте тополя у Чернігові" допомогли мені Чернігівський райком комсомолу /перший секретар Володимир Брайко/, Деснянський райком /перший секретар Микола Стрілець/, обком комсомолу, який невдовзі очолив Олександр Соколов.

Так діяли афганці, ідучи плече в плече з комсомолом. Ні, вони не пішли якимись пікетами проти тих функціонерів, які говорили "Я тебе в Афганістан не посилав", проти тих, які провокаційно називали їх "окупантами". А могло бути всього. Та ці люди, які прийшли з війни, не хотіли другої війни у себе вдома. Вони, згуртувавшись, пішли до людей, щоб розповідати правду про ту війну. А ще ж організовували гуртки, патріотичні клуби. І цей рух сміливо підтримав і очолив тодішній комсомол і взяв на себе організаційні турботи. Не чужими ставали афганські проблеми для першого секретаря ОКЛСМУ В.Сивуха, секретаря І. Клановця.

Тоді у вісімдесятих роках набув широкого розмаху рух під назвою "І в запасі залишатись в активі". Створювались ради молодих воїнів запасу з тим щоб активізувати військово-патріотичне виховання молодого покоління, знайомити його з подвигами батьків у Великій Вітчизняній війні, розповідати про події в Афганістані. Активізувалась робота міського клубу воїнів-інтернаціоналістів, який очолював В. І. Шевчук. За півроку свого існування він зріс кількісно майже в 19 разів, об'єднав 160 чоловік. Одним із ефективних напрямків роботи клубу стали зустрічі з шкільною молоддю, гурткова робота. Такі гуртки юних десантників вели Леонід Бурковський, Володимир Рибцов, Віктор Угнівенко у школі №12, міському палаці культури, ПТУ-18. У школу №11 пішли працювати з юними афганці Сергій Янус, Олег Кербут. Більше 30 членів клубу воїнів-інтернаціоналістів стали членами Новозаводського районного оперативного комсомольського загону дружинників. І міський клуб працював у тісному контакті з об'єднаннями таких же воїнів-інтернаціоналістів, які були створені і у вузах і на великих підприємствах міста.

Василь Іванович у нашій розмові підкреслював, що тодішні КПРС і

уряд передбачали для воїнів-інтернаціоналістів ряд пільг. Однак на місцях вони не завжди виконувались. Парткоми, профкоми і адміністрації деяких підприємств не досить уважно ставились до потреб воїнів-інтернаціоналістів. І як їм було реагувати, що на 26 з'їзді КПРС оголошувалась програма миру на 80-і роки і разом з тим за рішенням Політбюро ЦККПРС посилався контингент радянських військ в Афганістан. З одного боку виходить декларація про мир, а з другого - участь у війні. Командуючий 40-ю армією Борис Громов говорив: "Коли у лютому 1989-го я останнім ... переходив Амудар'ю, не міг уявити, що хлопці, які пройшли Афган, будуть поставлені один проти одного".

Згадую, як доводилось буквально боротись за квартиру колишнього воїна-афганця Олександра Берізка із Козельця. Написав про це у "Комсомольському гарті" матеріал "Звідки стріляють знову?" про бюрократичні відмови Олександрові в одержанні житла. Ось якими були деякі відгуки на неї. Оксана Сивуха з Бахмацького району писала в листі до редакції: "Я завжди з великим нетерпінням чекаю вашу газету і з великим задоволенням читаю. У "КГ" за 30 червня я прочитала під рубрикою "Афганістан болить в моїй душі" статтю Якова Ковальця "Звідки стріляють знову?". Вона мене дуже схвилювала. Я не знаю, звідки у нас беруться такі жорстокі люди?". Інший лист - від О. Легейди з Ніжина: "...Як тільки познущались над нашими дітками бюрократи. І це проходило не за Сталіна, а в наші часи. І ця історія в Козельці... Юнак-афганець не може жити в нормальних умовах. Невже керівникам не видно цього? Якщо Олександрові не дадуть квартири, я виріжу статтю, один примірник пошлю Горбачову, інший - до прокуратури".

І такі листи теж допомагали бити, так би мовити, в одну точку. І невдовзі після таких рішучих дій газети, її добровільних громадських помічників-дописувачів квартиру Олександрові була надана. Так же боролись за квартиру афганцю В. Співаку, котрий родом із Талалаївки, за будівництво пам'ятника воїнам-інтернаціоналістам у Ічні, під час якого мародери намагались викрасти будівельні матеріали.

А то було таке, що деякі хлопці, не нюхавши пороху, намагались видавати себе за учасників бойових дій і прикривали злочинні вчинки. Як розвінчувати, викривати таких? Вирішив піти на допомогу слідчим, які займалися цією справою, написав матеріал "Вовкулака в "афганській" шкурі" і це допомогло вивести прилипалів-присотсуванців на чисту воду.

Іду вулицею Воїнів-інтернаціоналістів у нашому Чернігові. На першій будівлі біля Красного мосту читаю напис: "Вулиця названа в пам'ять загиблих воїнів-чернігівців в Афганістані 1979-1989 рр". Варто нагадати, що ініціатива про таку назву ішла від клубу воїнів-інтернаціоналістів, від комсомольських організацій. Початок цій ініціативі - 1987 рік. Але її не дуже

підтримували у певних колах. Ситуація підказала - треба писати звернення до всіх трудящих, молоді про увічнення пам'яті воїнів-афганців. Я запропонував дати його у "Комсомольському гарті". Пішли листи у міськвиконком, те листування тривало майже два роки. А потім звернулися і в міськком партії. Воїни - афганці заявили, що в разі подальшого такого довготривалого невинного зволікання в цьому питанні вони вийдуть на демонстрацію. Я був у курсі усіх цих подій, ініціативу назвати одну з вулиць імені Воїнів-інтернаціоналістів підтримував газетними рядками.

І вулиця з такою назвою з'явилась. Це стало завдяки цілеспрямованим наполегливим зусиллям клубу воїнів-інтернаціоналістів на чолі з В.І.Шевчуком, Деснянського і Новозаводського райкомів комсомолу, які очолювали Микола Стрілець, Олександр Соколов.

Широко розповідав у той час в пресі про Чернігівське училище №6, в якому діяв клуб "Патріот", очолюваний кавалером ордена Червоної Зірки і медалі "За відвагу" Сергієм Демченком. Тут оформили стенд "Місце служби - Афганістан", підготували альбом. Випускник цього училища Володимир Рибцов, нагороджений орденом Червоної Зірки і знаком "Військова доблесть", керував патріотичним клубом "Голубі блискавки" при Новозаводському райкомі комсомолу.

Вочевидь на високому рівні була поставлена патріотична робота в цьому училищі. Це був приклад, гідний наслідування. Та поставали і проблеми. Зокрема - із встановленням меморіальної дошки в училищі, в якому навчались п'ять юнаків, що загинули в Афганістані. Саме її хотіли відкрити тут в училищі. Звернулися з листом на дозвіл. Але відповідь із владних структур була така: "На лист про увічнення пам'яті випускників училища повідомляємо, що встановлення меморіальної дошки на приміщенні навчального корпусу училища недоцільне..." Далі мовилось, в чому та недоцільність. Мовляв, буде колись встановлюватись у місті спільний пам'ятний знак. А чому ж не дозволити це зробити в окремому закладі.

Буваючи в цьому училищі, я глибоко переконувався, що треба дати "зелене світло" такій народній ініціативі, підтримував її на сторінках преси. Тривожило і краяло мене оте слово "недоцільно". А доцільно було посилати наших дітей на безглузде жорстоке розтерзання? Про це писав на сторінках газети, збуджуючи активну громадську думку. І меморіальна дошка була встановлена, що засвідчило шану і вдячну пам'ять живущих про загиблих воїнів. І це не завадило встановлювати і загальні знаки уже біля пам'ятника воїнам-афганцям у Чернігові.

Тут, біля пам'ятника, учні однієї із шкіл міста, проводячи урок пам'яті і мужності, задавали таке просте і непросте запитання голові обласної організації Спільки ветеранів Афганістану Олександр Соколову: "Олександр Володимировичу, а що являла собою війна? - і уточнювали, - афганська війна..."

- Що про війну можна говорити, - глибоко зітхнувши, відповідав Олександр Володимирович. - Була Велика Вітчизняна війна, про яку ми знаємо з розповідей її учасників, з книг, кінофільмів. І є такий фільм - "На війні - як на війні". Це про Велику Вітчизняну. Наші батьки і діди захищали свій рідний край. Це можна зрозуміти. А афганська війна - незрозуміла, велася у мирний час, наших людей посилали у чужу країну. Тривалий час вона була невідомою. Був період, коли героїв Афгану називали окупантами. Та зрештою, учасники тієї війни, - звичайні люди, які виконували свій військовий обов'язок. І вважати, що це помилка окремого солдата - просто нерозумно. В кожному суспільстві повинні бути люди, які заради справедливих інтересів держави, хотілось би, щоб ці інтереси були справедливими, могли виконати військовий обов'язок. А краще, щоб ні локальних, ні масштабних, ніяких війн не було. Але ми завжди повинні бути готові мобілізовано дати відсіч будь-якому агресорові.

І добре, що стільки років пройшло - і ми не воюємо, хоча у світі стільки конфліктів. А війна - це конкретне горе для конкретної людини, сім'ї. А ось на цих плитах біля пам'ятника викарбувані імена чернігівців, які загинули в Афганістані. Їх рідним, дітям ми допомагаємо, чим можемо - у навчанні, в труді. А от наслідки війни залишаються не на один, не на два роки, а на життя цілих поколінь.

Ці думки може доповнити такими словами його бойовий побратим Василь Сич: "Я повернувся додому. Звик до мирного життя. Але пам'ять тривожить серце, кажуть, час лікує будь-які рани. Неправда. Не відходить пам'ять про загиблих товаришів, про тих, хто віддав життя в боротьбі за мир в афганських кишлаках і на гірських перевалах".

Коли поруч друзі

Яка ти, доле колишніх воїнів-афганців, учасників тієї десятилітньої кровопролитної війни... Либонь у кожного вона своя, а є ж і спільні позначені історією карби і нові життєві грані. Про це нагадають пам'ятники, обеліски, меморіальні дошки загиблим у тій війні і явлені життєвими негараздами і незгодами житлові, інвалідські проблеми тих, хто залишився в живих. Як їм хочеться частіше зустрічатись, просто спілкуватись між собою. Що то значить, бойова дружба. Не забувається пережите. І особливо загострюються почуття, проступає вистраждана пам'ять, коли вони збираються, щоб вшанувати своїх побратимів. Слухав виступ на такій зустрічі біля пам'ятника воїнам-інтернаціоналістам голови Чернігівської міської Спілки ветеранів Афганістану Миколи Стрільця. Відзначалася чергова річниця виведення радянських військ з Афганістану. Він збентежено і сповідально говорив:

- Щорічно ця дата збирає біля пам'ятника воїнам-інтернаціоналістам категорію тих людей, для яких поняття війни, болю, страждання, взаємодопомоги та підтримки є складовими власного життя. Таке зібрання — це можливість схилити голову перед світлою пам'яттю бойових друзів, які, виконуючи військовий обов'язок, загинули в полум'ї афганської війни, покласти квіти до їх могил, віддати данину поваги їх рідним та близьким, продемонструвати єдність наших рядів. Десятирічна війна стала гіркою сторінкою історії нашої держави, трагедією для її народу. Ті події чорним крилом упали на Чернігів. Більше 1,5 тисячі чернігівців, переважно молодих людей, пройшли обпаленими війною дорогами Афганістану. Ми повинні пам'ятати тих, хто до кінця, з честю виконав свій військовий обов'язок, єднати зусилля органів влади, підприємств та установ міста, громадських організацій по вирішенню проблем ветеранів Афганської війни та сімей загиблих. Пам'ятаючи минуле, ми повинні підтримати і майбутнє. Нам не потрібні тимчасові прилипали, які хочуть використати нашу силу у досягненні своїх власних політичних цілей. Своїми діями ми повинні підтримувати владу державницького спрямування, а влада підтримає нас.

... Доля афганців. Про неї можна дізнатись і з цього виступу Миколи Стрільця. Цей виступ короткий, але скільки тривоги, болю і справжньої турботи він увібрав у себе. Сам Микола Іванович — теж учасник тієї війни, був призваний восени 1980-го року у прикордонні війська, в навчальний центр військової частини, служив на Іранському кордоні. При формуванні десантно-штурмової групи Московського прикордонного загону тривалий час виконував бойове завдання в Афганістані в районі поселення Хаун у військовій частині. І після всіх випробувань серцем припадав до своїх бойових друзів. Він завжди разом з ними, з однополчанами, скільки б часу не

минуло. У нього глибоко розвинене почуття справжнього братства, випробуваного афганськими боями. Ті пам'ятні вісімдесяті роки. Микола Стрілець щойно прибув з Афганістану, вступив до педінституту, був обраний секретарем комітету комсомолу педінституту. Чи не єдиний був тут на той час, так би мовити, молодим фронтовиком. Прибували вже й інші хлопці. Була зустріч з Володимиром Рибцовим, який після Афгану вступив сюди на перший курс. А далі додавалось їхнього полку. Збирались разом з Миколою Стрільцем Володимир Бурковський, Олександр Демиденко, Володимир Гой та інші.

Разом ішли до людей, щоб розказати правду про пережите. А тоді ж деякі аналітики, політичні сили, які мабуть більше дбали за розкол в суспільстві, а не за єдність і злагоду, віднаходили оцінку на тих, хто воював в Афганістані. Вони називали їх втраченим поколінням. Микола Стрілець і його однодумці не могли примиритись з таким твердженням. Чому ці хлопці повинні бути втраченими? Вони мають бути активною силою суспільства, на яку може покластися держава у звичайні і у важкі часи, а не такою силою, яку може використовувати якась неконструктивна опозиція. І зразу ж після Афгану Микола Стрілець, будучи комсомольським працівником, аби захистити честь і гідність своїх однополчан, організовує їх виступи перед населенням, особливо перед молоддю, підлітками, яким невдовзі доведеться стати в солдатській стрій, взяти на себе відповідальність за оборону країни. Крім того, докладав всіх зусиль, аби набирал діяльного змісту тодішній рух під назвою "І в запасі залишатись в активі". Завдяки цьому прибулі з війни "афганці" колишні воїни, які служили в різних точках і в різних родах військ, ставали згуртовуючою організуючою ланкою нової хвилі військово-патріотичного виховання молоді.

Ні, не хотів Микола Стрілець, щоб його і його однополчан називали втраченим поколінням. І разом із своїми друзями по ратній службі доказував, що це діяльна, впливова сила, яка може і повинна діяти в інтересах держави.

Тоді ще ніхто не знав, коли і як закінчиться війна, а "афганець" Микола Стрілець, який був обраний першим секретарем Деснянського райкому комсомолу, дуже прихильно ставився до того, щоб, незважаючи на всілякі цензурні обмеження і заборони, якомога більше розповідати і в усних виступах, і в пресі про ті події, про земляків. Готував тоді я книгу "Росте тополя у Чернігові" про старшого лейтенанта Володимира Шевчука. В ряді організацій ми просили допомоги у її надрукуванні. Нам чемно відмовляли. Бо тоді ж була якась неписана вказівка менше говорити про це горе. Складалось враження, що ті відмовники ніби боялись слова "Афганістан". А Микола Стрілець, саме він, допоміг надрукувати цю книгу, яка стала однією з перших на Україні про ті події. В музеї Чернігівської міської Спілки вете-

ранів Афганістану є унікальне і вже історичне фото. На ньому відтворені події, які розповідають про відкриття першої меморіальної дошки на честь афганців у Чернігові. Ведучим на мітингу з цієї нагоди був тодішній перший секретар Деснянського райкому комсомолу Микола Стрілець. Дивлюсь на фото — і згадую, як то все було. Адже і мені довелося брати участь у тій пам'ятній події і разом з іншими виступати на тому мітингу. І мені як зараз стоять у пам'яті події тієї останньої жовтневої неділі 1989 року. Відкривали меморіальну дошку на честь вулиці із новою назвою — імені Воїнів-інтернаціоналістів. На це було відповідне рішення міської ради від 17 квітня 1989 року. На мітингу біля встановленої меморіальної дошки виступили тоді перші секретарі Деснянського і Новозаводського райкомів комсомолу Микола Стрілець, Олександр Соколов, заступник голови міськвиконкому М.Ф. Сушко, ветеран Великої Вітчизняної війни Є.Д. Мойзис, учасник бойових дій в Іспанії Ю.І. Приймак, мати і батько загиблих воїнів С.Л. Шаповал, В.І. Шевчук. І тоді Василь Іванович Шевчук, який очолював клуб воїнів-інтернаціоналістів, і Микола Іванович Стрілець сказали: “Це наша перша перемога”.

Ішли роки. М. І Стрільцю доводилося працювати на різних посадах. Завантаженість дуже велика. Але згодився на пропозицію очолити міську Спілку ветеранів Афганістану. Тож додалося роботи — тепер уже громадської.

Перш за все — вирішували давно назрілу проблему з приміщенням. Зробили інтер'єр у ньому за всіма сучасними вимогами, оновили і доповнили експонатами музей, який став центром військово-патріотичної, просвітницької роботи. Сюди приходять на екскурсії, на уроки пам'яті вихованці навчальних закладів, воїни гарнізону, тут проводяться тематичні конференції. При цілеспрямованому сприянні Миколи Івановича Стрільця організовується адресна соціальна допомога. Зокрема, сім'ї загиблих воїнів звільнені від сплати за комунальні послуги, одержують підтримку їх діти, які навчаються в школах і вузах, традиційно надається відповідна матеріальна, грошова допомога інвалідам-афганцям. Особливе питання — житлове. І воно вирішується. Афганці поліпшують свої житлові умови, одержують нові квартири.

Велика увага приділяється і увічненню подвигу земляків. У школах, технікумах, де вони навчалися, встановлені меморіальні дошки. А ще ж різні заходи міської Спілки комітету ветеранів Афганістану. Серед них — національно-патріотична акція “Сини Чернігівщини — герої Афганістану” разом із радою військово-патріотичних об'єднань і клубів, яку очолював полковник у відставці, ветеран Великої Вітчизняної війни Т.М. Корнюшенко. Вона розпочалася біля пам'ятника воїнам-афганцям у Чернігові (ведучим її був М.І. Стрілець). І надалі подальший її маршрут-у райони області, де

споруджені пам'ятники воїнам -афганцям. Глибоко вразив Миколу Івановича фільм "Дві долі", де ідеться про нашого воїна, який потрапив у афганський полон, а коли повернувся додому, зустрів на рідній землі підозру і навіть ворожнечу. Чому так? Є і безвісті пропалі. Як знайти їх сліди. Це особливо крає душу Миколи Івановича, котрий знає, як це важко, коли втрачаєш друга. Як хочеться, щоб поруч були друзі.

Його тривоги і надії

Штрихи до соціально-політичного портрета

Олександра Соколова

Він у Чернігові, де народився і виріс, — завжди на виду, завжди з людьми. Відомі всі або майже всі сходинокки і перипетії його життя (ще тільки сорок літ розміняв). Бачу його на ламких перехрестях епох, на неймовірних крутосхилах життя тривожним, напруженим і рішучим. Він хвилюється, радіє людським успіхам, твердо і цілеспрямовано входить у складне бурхливе щодення.

Батьки — проста чернігівська сім'я. Батько працював водієм в автоколони, мати — бетонницею, потім у медицині. Сусіди - добрі і працьовиті люди на Подусівці. Тут ведеться як закон - допомагати один одному. Пригадує Олександр Володимирович, як всі разом часто збирались на толоку — будувати або ремонтувати сусідові хату.

А це вже я у вчителів школи №21, де навчався Олександр. Які ж бо шкільні роки були... Класні керівники Катерина Василівна Пальчик, Володимир Іванович Горбань можуть пригадувати, скільки зусиль докладали вчителі, щоб сформувати, згуртувати учнівський колектив. Дітвора різна, кожний із своїм "секретом". І до кожного педагога підбирали свої ключики. Вчителька Валентина Миколаївна Росла пригадує, як Олександр брав участь у предметних олімпіадах, був одним з кращих декламаторів, відзначає, як тоді у школі формувалися у хлопця такі визначальні риси, як людяність і дисциплінованість. Тісну дружбу з хімією і фізкультурою прищеплювали Валентин Володимирович Бондар, Олексій Іларіонович Сердюк. Ніна Антонівна Рудик добре пам'ятає, як вони запрошували старшокласника Олександра Соколова проводити виховну годину для учнів п'ятого класу. І цей завтрашній випускник добре справлявся із поставленими завданнями - розповідав молодшим хлопчикам і дівчаткам про суспільно-корисну працю, про учасників війни, наставників молоді.

У Олександра був завжди чистий, випрасуваний комірєць, прагнув розвиватись духовно і фізично. Обрали його членом шкільного комітету, відповідальним за фізкультуру і спорт.

У доросле життя Олександр вступить із робітничого порога, свої карби зробив у його долі Афганістан. Олександр був сержантом батальйону спецназу. Треба було не допускати переходів ворожих караванів, знищувати душманські склади із зброєю. Пліч-о-пліч однополчани Ігор Мартинович, Хіспутдін Мірхаджидінов, Сергій Стрельченко, Григорій Верба, Олександр Чирко, Віктор Боголюбов... Рідне бойове братство. Там поруч із ним був земляк Леонід Бурковський. Допомагали один одному, підтримували в тяжкі хвилини. І зараз вони разом. Дружба, споріднена бойовими буднями, — особлива. Вона - назавжди.

Незрадливим, щирим другом називають Олександра чернігівські воїни-афганці. Він очолює обласну Спілку ветеранів Афганістану. Як би не дискутували про “правильність” війни в Афганістані, а Олександр Соколов переконаний: допомога обпаленим і покаліченим ветеранам тієї війни - священний обов'язок. Це і сприяння в протезуванні інвалідів, шефство над сиротами-дітьми афганців, вирішення житлових проблем, відкриття пам'ятників воїнам-афганцям, найменування вулиць їхніми іменами. Така ж увага і до ветеранів Великої Вітчизняної війни.

У біографії Олександра Володимировича сторінки виборної комсомольської роботи. Він був представником того комсомолу, який ініціював і приносив демократичні переміни, намагався бути самостійним, прагнув безпосереднього, живого зв'язку з низовими ланками, допомагав вирішувати реальні проблеми молодих людей. Олександрові доводилось бути в епіцентрі важливих перебудовчих подій. І не тільки бути, а й впливати на них, проводити корінні реформи. Ось вересень 1991 року. Замість ЛКСМУ створюється Спілка молодіжних організацій. Шукати нового лідера для нового формування?.. Навіщо? Він виріс серед них, і молодь Чернігівщини знову своїм керманічем обирає Олександра Соколова. Бо цінує його глибоку обізнаність з молодіжними проблемами і вміння вирішувати їх, його порядність, принциповість, щирі налаштованість на кращі зміни. У новій структурі створювались молодіжні житлові кооперативи (МЖК). Скільки сімей у Чернігові можуть із вдячністю згадувати, що одержували житло саме завдяки цим МЖК. А ще Олександр у Спілці створював молодіжні підприємства та об'єднання (їх було 19), організовував оздоровлення дітей, постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС. Вони поправляли своє здоров'я в санаторіях і будинках відпочинку країни, на далекій Кубі.

У 32 роки Олександр Соколов стає начальником управління обласної державної адміністрації, потім призначається заступником голови облдержадміністрації. У коло його обов'язків входили питання освіти, охорони здоров'я, координація роботи політичних партій та рухів, здійснення державної молодіжної політики та інше. Першочерговим поставало забезпечення молодих роботою, житлом, вирішення соціальних питань. Розроблялась і

організовувалась обласна програма “Молодій родині Чернігівщини -доступне житло”. Це стало органічним продовженням тієї діяльності, яку проводив Олександр Володимирович, організовуючи вищезазначені МЖК.

А ще ж йому у зовсім інших умовах і обставинах доводилось наповнювати державницьким змістом процес структуризації молодіжного руху. Смію твердо сказати, що на державотворчій карті України першим втілювався у життя проект “Чернігівська молодіжна адміністрація”. Пригадується засідання координаційної ради з питань молодіжної політики при облдержадміністрації, яке вів Олександр Соколов. Слухали питання про таку адміністрацію, тоді вона була і створена. Потому проводились навчання лідерів молодіжної адміністрації на курсах підвищення кваліфікації державних службовців. Протягом певного часу 30 молодих активістів вивчали всі відповідні дисципліни, стажувалися у державних структурах. І після цього кілька молодих лідерів стали працювати на державній службі. Таке починання високо оцінене на державному рівні. І скажемо, що відсутність молоді на керівних посадах - це порядок, який сьогодні може обернутися кадровим застоєм, а завтра -розривом між поколіннями. Ось цю прогалину першими почали заповнювати чернігівці.

Свого часу Олександр Соколов відповідав за підтримку у нашому регіоні спортсменів для збірних команд України. А це пошук і спеціалістів, і коштів для виховання талановитої молоді. І порівняно за короткий час було виховано і підготовлено близько десятка олімпійців. Саме вони брали участь у Олімпійських іграх у Нагано. І досить успішно. Разом з ними був Олександр Соколов, якого запросив Держкомспорт як одного з кращих організаторів підготовки олімпійців.

Вересень 2001-го року. У Олександра Володимировича нова посада, він - перший заступник Чернігівського міського голови. Потім його обрали міським головою.

Рідне місто. З вересня 2001-го року, як Олександр Соколов прийшов на посаду першого заступника міського голови, а згодом і міського голови, було зроблено немало. Забезпечувалась безперебійна подача електроенергії, газу, тепла, гарячої та холодної води, ліквідовувалась заборгованість і забезпечувалась регулярність виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери.

А в найперших планах було, звичайно ж, піднесення економіки, повнокривне наповнення міського бюджету, підтримка підприємств малого і середнього бізнесу, працевлаштування і професійна орієнтація молоді, оновлення транспорту, будівництво житла, виконання програми “Чернігів - чисте місто”, реконструкція вулиць і Центрального ринку, підтримка талановитої молоді, адресна матеріальна допомога дітям-сиротам, дітям-інвалідам, багатодітним, самотнім матерям, студентам, увага до проблем ветеранів

війни, поліпшення якості медичного обслуговування, відкриття медичного закладу в Масанах і дитячої поліклініки в районі Коти.

І ці плани, накреслення підкріплювались реальними розрахунками, чіткими орієнтирами на джерела фінансування. Мені доводилось бути на багатьох зустрічах Олександра Соколова в трудових колективах Чернігова. Люди бачили, переконувались, що ця молода і енергійна людина глибоко володіє ситуацією, завжди дотримує слова, підтверджує його ділом, з повагою і любов'ю ставиться до своїх батьків і людей похилого віку, є справжнім патріотом, любить своє місто. І люди повторно обрали його міским Головою Чернігова.

Став свідком, як на зустрічі у ЖРЕД №7 зверталися до Олександра Володимировича мешканці цього мікрорайону Ганна Коновал, Алла Кириєнко. В однієї проблеми із поверненням заповіданої суми, нестача коштів на лікування, в іншої — майже безвихідь у пошуку роботи. Тут же на місці Олександр Соколов допомагав вирішувати життєво необхідні питання цим людям. І так у кожній ситуації - максимальна наближеність до людей.

В небі — вертольоти

Станіслав Віхров хотів бути військовим. І став ним. Уже з дев'ятого класу ця мрія твердо оволоділа Станіславом. У класі в них було своєрідне змагання - хто краще з хлопців заявить про себе у тодішній військовій початковій підготовці. І як наслідок - ряд випускників із його класу вступають у військові училища. Серед них - і Станіслав Віхров. Обрав Донецьке вище військово-політичне училище. Закінчив його і виявив бажання служити в авіаційних частинах. Любив крило літака, високі небесні простори і людей, які підкорюють їх. Одержав призначення у Броди Львівської області. І перша лейтенантська посада - замполіт окремої роти зв'язку радіотехнічного забезпечення авіаполку. Не встиг либонь і призвичаїтись, як їх підрозділ по бойовій тривозі перекидають в Польщу. Там п'ять років прослужив. А потім - Середня Азія, Чирчик.

А 11 листопада летів в Афганістан. Він як замполіт технічно-експлуатаційної частини авіаполку оформляв усю документацію на митниці. З ним на АН-12 летіли керівники польотів, інженерна служба, штурмани. Вдивлявся в ілюмінатор на афганську землю. Під крилом літака пропливали ніби покриті димом хвилясті пагорби. Далі картину змінювали гірські хребти із зламаними вершинами, долини, де світилась ріка, тягнулась нитка звивистої дороги. Звідси з висоти земля здавалась благодатною і мирною. Не вірилось, що на ній ішли бої, щось руйнувалось, будувалось, а люди боролись, страждали, надіялись, гинули.

Курс лежав на Шинданд. Приземлились - і зразу в роботу. Треба було

оперативно поринати в техносферу аеродрому. Кожного дня з бетонки здіймалися у небо екіпажі могутніх СУ-17. Ішла війна. Ескадрильї по черзі бомбили скупчення банд противника. І мали повертатися назад. Та чи завжди благополучним було те повернення. Станіслав Григорович розповідає про один випадок. На завдання вилітав командир другої ескадрильї Олександр Шльомін. Повертаючись назад, почув хлопок на фюзеляжі. Що б це могло означати - сам про себе запитав пілот. І тут по рації почув голос льотчика із другого літака, який курсував за ним: “Тебе влучила душманська ракета, ти димиш, треба катапультиуватись”.

Так он що воно за хлопок. Блискавично включив відповідний пристрій. Катапультиувався благополучно, без ускладнень. І за ним уже назирці летіли наші вертольоти. Один сідав на місці ймовірного приземлення пілота, над яким уже розкрився парашут. Другий вертольот охороняв його зверху. Це була парашутно-десантна група, здатна блискавично реагувати на будь-які обставини, вступати в бій, атакувати, захищатись від раптового нападу, готова здається і перевернути саме небо, щоб виконати завдання. В складі цієї парашутно-десантної групи був і капітан Станіслав Віхров. Добре пам’ятає він цю операцію із усіма її небезпеками і яскравими проявами людського духу і братньої виручки.

Під час приземлення Шльомін підвернув ногу. Десантники підхопили його, разом з парашутом занесли у “вертушку”, а він кричить: “Ви човен підібрали?”

- Який іще човен,- дивувались хлопці,- швидше звідси, он душмани вже з гори насідають.

Там уже у вертольоті збагнули десантники, про який човен кричав Шльомін. Під час катапультиування летить і так званий “НАЗ” - наземний авіаційний запас, який складається з продуктів, радіостанції, спеціального ножа, автомата, засобу проти комарів та іншого. І того ж таки гумового човна - мало де може приземлитись пілот - і на річці, і на морі, і на суші. Але тут було каміння і пекучий пісок. Хтось із десантників ніби для розрядки напруженої обстановки запитав: “А де ж ти, командир, будеш оце плавати?” І не чекаючи відповіді, всі дружно засміялись, засміявся і Шльомін. Саме в цей час проти гори, звідки намагались бігти до вертольотів душмани, вривався у кам’янистий схил літак Шльоміна. Вибух сколихнув круте підгір’я. Десантники тільки глянули один на одного і на підполковника Шльоміна. Така вона - війна. Вертольоти тримали курс на базу, на аеродром.

Всі тут були як одне монолітне ціле. Але кожен мав певно і своє неповторне, свою таємницю, своє розуміння війни. Хто - біль, хто гнів і люту злість, хто вину і розкаяння. А що відчував, яку таємницю тримав тоді у собі капітан Віхров? Перш за все притягальну силу бойового братства. І

цим жив, це додавало сил у виконанні поставлених завдань.

Була пам'ятна зустріч з командиром їхньої сорокової армії, генералом Громовим. У їхній авіаполк він прилетів з інспекторською перевіркою. Звернув увагу на два літаки, в яких були висунуті шасі, стояли на домкратах. Запитав про їх стан і готовність. І командир і його заступник капітан Віхров доповідали, що то проводяться заплановані регламентні, ремонтно-профілактичні роботи. А завтра літаки уже здіймуться в небо. Похвалив Громов авіаторів, орлами їх назвав. І сам був одягнутий у льотну красиву куртку.

Особлива повага у Станіслава Григоровича до людей, доля яких пов'язана з Великою Вітчизняною і афганською війнами. Так випало, що батько Станіслава Григоровича був водієм у самого двічі Героя Радянського Союзу, легендарного Олександра Молодчого, який обіймав високі посади в авіації дальньої дії. Про це нагадує і фотографія в родинному архіві Віхрових. Ось так перетинаються авіаційні лінії у долях людей. І їх траєкторія сягає нових часів, нових поколінь. Літаки, як кажуть, можуть летіти високо й далеко. А людська пам'ять, людські стосунки воістину безмежні.

Рівно рік проходив службу в Афганістані Станіслав Віхров. Далі був Чернігів. Живе Станіслав Григорович прагненням зустрічатись із такими, як він, що пережили афганську війну, багато робить, аби зміцнювати єдність ветеранських афганських рядів, допомагати Спілці, людям, обпаленим громами війни і вже "мирними" проблемами.

А ще "Юний десантник"

На одному з засідань Чернігівського міського клубу воїнів-інтернаціоналістів запасу ішла бурхлива дискусія: як розпочати роботу. Тодішній голова клубу Василь Іванович Шевчук нікого з юнаків не перебивав. Їхня запальність чимось імпонувала йому. А члени клубу, вчорашні воїни-інтернаціоналісти, які гідно перейняли і пронесли естафету Володі Шевчука, сина Василя Івановича і багатьох таких, як Володя, висловлювали свої пропозиції створювати гуртки, клуби, зустрічатись з призовною молоддю, допомагати їй у підготовці до служби в лавах тодішньої Радянської Армії.

Усі, здається, вговорились. І наступила та хвилина тиші, яка потребує нового поштовху уже не так для дискусій, як для визначення конкретного шляху вперед. Коли такий шлях відкривається, починається прогрес, створюється тісна єдність і цілісність слова і діла, коли ні - наступає демагогія і застій. Всі, не зговорюючись, зупинились поглядами на Василю Івановичу. В їх очах ніби читалось: "Виручайте, потрібна ваша порада".

- А ви на правильному шляху, хлопці, - сам хвилюючись від збуджен-

ня, що передалось йому, сказав Василь Іванович - Будемо створювати військово-патріотичні та інші клуби на місцях. І в цьому нам допоможе і міськком і обком комсомолу. Тим паче була і постанова Секретаріату ВЦРПС, Секретаріату ЦК ВЛКСМ, колегії Міністерства освіти СРСР, Держкомспорту, колегії Міністерства житлово-комунального господарства РРФСР про створення клубу ЦК ВЛКСМ "Самбіст".

- А ми хочемо створити клуб "Юний десантник", - піднявся Віктор Угнівенко.

- А ми - клуб "Природа", - додав Анатолій Зонич. Василь Іванович усміхнувся. У кожного своя думка, свій підхід. Але говорять же не заради красивого слівця. Для роботи. І підсумував:

- Хіба справа лише в одній назві. Головне, що ви небайдужі. І я вас порадую. Нам дозволяється використовувати для організації клубів і цокольні поверхи багатоквартирних житлових будинків, і нежилі приміщення, і спортивні зали шкіл, ПТУ, технікумів, матеріальну базу палаців піонерів, молодіжних гуртожитків, ДЮСШ. А тренерами і вихователями станете самі. Зумієте?

- Звичайно, зуміємо, - була дружна відповідь. - А коли що, запросимо додатково спеціалістів.

- А кого ж ви будете виховувати? - уже майже знаючи відповідь наперед, запитав Василь Іванович.

- Справжніх патріотів Батьківщини, міцних тілом і духом, - за всіх сказав Володимир Кравченко.

І пішли хлопці "в народ". Віктор Угнівенко став організатором клубу "Юний десантник" у школі №29, Володимир Рибцов організував "Голубі блискавки" в середньому професійно-технічному училищі №18, Віктор Рябенко - гурток судномоделістів в Палаці піонерів та школярів, Анатолій Зонич - клуб любителів природи при ремпобуттехніці. А Леоніду Бурковському спочатку не вдалося знайти однодумців, вірніше, однотрудців. Бо в СПТУ-15 тільки проголосували за таку ідею, а потім забули про неї. Не нагадувати ж кожен раз. Зате школа №12 із зацікавленням зустріла пропозицію відкрити на її базі військово-патріотичний клуб. Для його занять були представлені два спортивні зали, басейн, тир, навчально-матеріальна база, яка є в школі. Та, виявляється, ця база не завжди відповідала профілю підготовки хлопців до служби в армії. І підготовки спеціальної, повітряно-десантної. Завідуючий відділом спортивної, оборонно-масової роботи обкому комсомолу Дмитро Потехін, який з самого початку слідкував за роботою клубу, брав безпосередню участь в його організації, вирішив обов'язково зарадити і в цьому питанні. Хто ж як не ДТСААФ зможе допомогти у придбанні відповідної техніки, яка потрібна майбутнім повітряним десантникам. Почалися "переговори", і виявилось, що донедавна у Чернігові нікого, здається, не турбувало, яка доля тих дтсаафівських парашутистів, що, як кажуть,

відлітали своє, тобто списані. Але ж і їх можна використати. Хай не в повітрі, так для теоретичних занять на землі. І школа придбала такі жадані для членів “Юного десантника” парашути. З допомогою обкому комсомолу швидко і оперативно були налагоджені зв'язки клубу з військовим підрозділом. А от з військкоматом, розповідали і голова міського клубу воїнів-інтернаціоналістів Василь Іванович Шевчук, і член цієї ради, керівник “Юного десантника” Леонід Бурковський, “парламентська угода” децю затяглась. Довелося тоді запросити працівників військкомату на заняття клубу. Мені теж випало бути на цих заняттях. Підкреслю, що вони не готувались спеціально для військкомату, для сторонніх відвідувачів, екзаменаторів, для показуки. Це були чергові заняття. Вели їх колишні воїни-інтернаціоналісти, робітники шефського підприємства виробничого об'єднання “Чернігівський радіоприладний завод” Ігор Вовк, Микопа Муравейник, Михайло Михайличенко. Сам керівник клубу Леонід Бурковський того ж дня занять не проводив. Йому, як кандидату в члени ОК ЛКСМУ, як заступнику голови ради воїнів-інтернаціоналістів виробничого об'єднання “Чернігівський радіоприладний завод”, як керівнику новоствореного клубу “Юний десантник”, треба було йти на пленум обкому комсомолу. Але знайшов хвилинку, щоб подивитись, як ідуть справи.

Проводилась загальна фізична підготовка. Чотири десятки юнаків розділились на дві групи. Перша в середині залу “качала” прес. Друга група розпочала “коло удачі”. Спочатку всім по черзі треба зробити “перекид” на ногах. Це не так складно. Хоча дехто з новобранців клубу спочатку не вмів його виконувати. Далі треба скочити на гімнастичний брус, різко пробігти по його вузькому ребру, руками пройти по паралельних брусах. І нарешті - кинь. Його слід долати ... головою вниз. І згуртуватись так, щоб вийшов перекид з шиї на спину і на ноги. Ця вправа напрочуд гарно учить орієнтації в повітрі, умінню м'яко приземлятись на будь-яку місцевість /в даному разі - на мати/. Якщо перший раз те “коло удачі” всі пройшли бездоганно, то друге пройти не всім вдалось. Два хлопці зачепились за “гриву” коня, яку підняли на два десятки сантиметрів. Потім в коло зайшли “пресовики”, а ті, що були в колі, зайняли місце в центрі спортзалу.

Це відтворений лише фрагмент тренувань. Далі йшла розробка елементів рукопашного бою. Рясний піт котився із хвацьких хлопців. Але вони не звертали на те уваги.

Треба підкреслити, що в “Юний десантник” приходили не тільки юнаки з школи №12. Були тут хлопці, що трудилися в об'єднанні “Чорнігівський радіоприладний завод”. А ось Валерій Тарасенко - учень СПТУ-15, Ігор Герасимчук - учень школи №2. Ігор запросив сюди свого однокласника Ярослава Матвійчука. І поки що Ярослав як новачок займався по окремій програмі. Йому треба немало попрацювати, щоб наздогнати “старожилів”.

Але не святі горшки ліплять. Це видно було по Ярославових очах, по його завзяттю. Він рівнявся на кращих, старався все робити, як вони. Серед них — Віктор Малай. Вів з ним коротеньку розмову. Крім програми клубу, Віктор виконував і свою програму. Наприклад, підтягування на перекладині. Дійшов уже до 18 разів. Хоче в цьому керівника клубу Леоніда Бурковського догнати.

В клубі була сувора дисципліна. В чомусь провинився - прощайся з заняттями на добрих два тижні. І його учасники підтягалися в навчанні, якщо вони навчалися, і в праці, якщо вони трудяться на виробництві.

Широка насичена програма цього юнармійського підрозділу. Це і фізична, і спеціальна повітряно-десантна, вогнева, стройова, медична, політична підготовка. А заняття, крім згаданих воїнів-інтернаціоналістів запасу, вели спеціалісти оборонного товариства, офіцери.

Ми були свідками, як біля спортзалу, де займалися майбутні парашутисти, товпились хлопчачки. Вони теж хотіли тренуватись у клубі.

РОЗІРВАНА ПАНАМА

В афганському шпиталі “Лісова поляна”

Тихо дихає тихий пагорб,
Де спинилась афганців рать,
Тут, в шпиталі, лежить відвага
І не хоче уже воювати

І багато чого не хоче,
Після того, що відбуло,
А з-під пагорба дні і ночі
Пробивається джерело

Ніби щось ворожбитно знає,
Хоче хлопцям допомогти
Освятитися рідним краєм -
І тепер уже назавжди

Йдуть поранені біль умити
І напитись розгін-води,
І по-божому відродитись,
Буть такими, як до біди

І лягає печаль на рани,
Точить болю тупе свердло,
Зна шпиталь “Лісова поляна”,
Як їм є і колись було.

Бережуть тут, лікують тіло,
Але душу хто збереже,
Бо узяті в криваве діло,
Хлопці гинули за чуже.

Ой печуть ті афганські найми,
Вуглять тиху слов'янську віть,
Розірву камуфляж-панаму.
Як панама - шпиталь стоїть.

ОД КВІТНЕВОЇ ДОРОГИ

Афганцю і чорнобильцю Володимиру Будьку

Вас в житті які зустріли виміри,
Звідки брали чистої снаги...
Дорогий звияжний Володимире,
Квітень вам розводить береги.

Це і ваша станція найперша,
І ріка, якій нести у світ
Дружби квіт і щиру правду серця,
Пам'ять і вагу прожитих літ.

Зріють у квітневім дні народження
Підсумки і плани немалі,
У громадських починаннях сходження,
Перша парость рідної землі.

А літа ой не простої проби -
Юнаку нелегко довелось...
Пропіка Афганістан, Чорнобиль
І байдуже ставлення когось

До таких, як він, вогнем прошитих,
Він єднає їх в один союз,
Разом легше біди пережити,
Щоб не повторивсь Баграм, Кундуз

А було ж - ішов він дипломатом
На розмову до ворожих лав -
І метал останньої гранати
Біля серця долю чатував.
І були поранення, санбати,
Бойове повернення у стрій,
У Вас друзів нині є багато,
З ними Ви - як на передовій
Хтось Вам нагадав, як Ви начкаром
В Кандагарі - ночі йшли навстріч,
А осколки стінгерських ударів
Тяжко Вас поранили у ту ніч
Десь колись дихне афганський вітер -
І здригнеться болісно душа.
І душа, як пташка перелітна,
До гнізда, до друзів поспіша.

КРИЛО В КРИЛО

*Полковнику запасу
Станіславу Віхрову*

Із рідних мирних сонячних Дудчан,
Де виростав, де пам'ять ожива,
Йому дорогу слала на Шинданд
Авіаційна доля стройова

Тут, під вогнями, наш аеродром.
Душмани цілять в серце літака,
Але крізь бурю лютих перепон
Злітає авіація стрімка

Зелене світло командир Віхров
Їй подає на подвиги нові,
І вилітають в небо знов і знов
На спецзавдання рідні шураві

Ви з ними разом, як крило в крило,
Йдете і через роки на зв'язок,
Афганське братство - честі джерело,
А ви у ньому - вірний наш браток.

АФГАНКА

В житті усякого бувало,
А ця історія - одна:
В селі своєму виростили
Як із води - він і вона

Його Васильком було звати,
А вона Валя - як зоря.
Маленькі милі лебедята -
Дитяча сонячна пора

Батьки їх часто жартували -
Хороша пара підроста,
Тоді обом пророкували
На рушничок колись їм стать

Малі в це вірили серйозно
І, підростаючи, були
Немов заручені. Та хто зна,
Що їм судилось на землі

Вона раптово захворіла.
Так вийшло - батько Василя
Їй кров давав на хворе тіло,
Щоб лікувалося маля

Час підійшов - армійська служба.
Василь іде в Афганістан,
Вона, як доля непорушна,
Жде Василя на свій талан

Листи від нього, як молитва.
Вона в чеканні світ гука,
І раптом телеграма-бритва -
Війна убила Василька

Та я б його весь вік любила
Чого так долею дано,
Що, не побравшись, овдовіла,
Моє затьмарилось вікно

І я уже сама афганка,
Іду в афганський комітет,
У їх музеї, як прочанка,
На Василів молюсь портрет

В житті усякого бувало,
А ця історія - одна:
В селі своєму виростали
Як із води - він і вона.

РІДНЕ МІСТО МОЄ

Олександр Соколову

Уже не сичить над головами “стінгер”,
Пекучий Афган вже на тій стороні,
Він їде додому у рідний Чернігів
В квітучому травні з чужої весни
Засмага кабульська на юнім обличчі,
Чернігів дивується - звідки таке,
Спецназівська форма пасує і личить,
В руках дипломат і пахучий букет
Ось так із війни - в пелюсткову атаку...
- Ну здрастуйте, мамо, вам ось квіти і я,
Як радів Олександр, світлом повнився батько,
Вся зібралася дружна Соколових сім'я.
І сусіди приходили, міцно тиснули руку,
Обнімали як брата, як рідне крило,
Ой як серце втомилось від боїв і розлуки,
Біля рідних облич, як весна, ожило.
Тих воєнних негод ой припало по вінця,
Він з афганцями йде, душі пам'ять жива,
У рядах бойових - наш чернігівський лицар,
Молодий ветеран фронтового УСВА
Руки, розум, тепло - для людей, для громади,
Чистий погляд в майбутнє і в святу глибину,
Зустріч з кожним чернігівцем - і снага, і розрада,
Просять учні його розказать про війну.
Що війна? Всі ми люди звичайні,
Та обов'язок воїна - діло святе,
Тільки щоб захищати інтереси державні,
Не чиєсь авантюрне свавілля круте.

Дорогий Олександр, крізь афганські уражини
Пробивається пам'ять, в серцях постає,
Не закрити її усіма камуфляжами,
Здрастуй рідний Чернігів, рідне місто моє!

ЧЕРНІГІВ, КИЇВ - ПОРУЧ

Наш Чернігів поруч з Києвом,
Єдність, що не обійти,
У історії мінливої
Ці міста -завжди брати

І сьогодні їм повелено
Іти разом за народ,
Допомогою взаємною
Нести єдності оплот

Є плоди уже відмічені -
Наш киянам урожай,
А комбайнами столичними
Наш поповнюється край

А іще проспект в Чернігові
Оновити разом нам -
І Чернігову, і Києву...
Хай росте братерства храм

І в столиці, і в Чернігові
Стали мерами вони
Після того, як їх випалив
Жах афганської війни

Вдвох вони під вірним парусом -
Древніх міст і плоть, і стать,
Два афганці об'єдналися
Україну будувать

Чернігів - Київ, 2004 р.

АФГАНСЬКИЙ ГЕНЕРАЛ

На 60-річчя генерал-майору запасу Миколі Волкову

В Унечі брянській, де в грозові роки
Микола Щорс свій ратний шлях гравив,
Родивсь пізніше хлопець карокий,
В житті шукав прихильний свій мотив

А щось йому і додала епоха -
Дала завдання бути захисником,
І до військового училища дорога
Йому лягла за батьківським вікном.

І служба бойова у Прикарпатті -
Хмельницький, Ізяслав і Чернівці.
Угорщина, земля грузинська братня...
В усі здається проникав кінці

Туди, де треба сила, мужність, воля,
Йшов лейтенант, полковник, генерал
Микола Волков. І афганська доля
Взяла його на свій важкий причал

Два роки у кабульських перекатах
Із командармом Громовим служив,
В Чернігові- армійський член військради,
Братки його - афганський колектив.

У Вас струнка і бойова осанка,
І Вам не дасть шести десятків літ,
І генерали ж не ідуть в відставку,
Ви кріпите афганський моноліт

ЖІНОЧА СИЛА

Присвячується Аллі Ривкиній

Коли з Афганістану привезли
Сусіда Вовку, знала уже Алла,
Що вона теж летітиме туди.
Так їй душа жіноча наказала

Вона потрібна там, на рубежі,
Щоб рятувати і лікувати друзів,
Які на себе і вогні й ножі,
І кулі прийняли на ратнім пружі

І як солдатам нашим там велось...
Палюче сонце і піщані бурі,
Водиці обмаль, і війни мороз
Таранить тіло і скелясті мури.

Поранені, але іще живі,
Покладені судьбі своїй на милість,
З обличчям сірожовтим “шураві”
Як на богів - на лікарів дивились

- Сестричко, - кликав Аллу лейтенант, -
Перев'яжи, подай води, бо палить.
Скількох їх врятував наш медсанбат -
Про це у вдячних друзів добра пам'ять.

А коли Алла їхала з війни,
Афганське сонце вже не так палило -
Така вона понині з давнини
Жіноча милість і жіноча сила.

ПРОЩАННЯ ГАЛАТЕЇ

Воїну-інтернаціоналісту Леоніду Маюрі

Ви з якого, Леоніде, тіста,
В космосах яких Ваш родовід...
Як село звільняли від фашистів,
Народивсь Маюра Леонід

Батька зразу ж в армію призвали,
І пішов він з військом визволять
Україну, європейські далі,
По війні було що пригадять

А в селі учивсь наукам Льонька
І косити, і полоти вмів,
Рідна коропчанська сторононька
В серці постає без зайвих слів.

І прийшла пора служити хлопцю,
Вибрала комісія - на флот
Та іще в підводні охоронці
Ближніх, дальніх океанських вод.

Випала Кубинська епопея
А В'єтнамські карби теж були,
Шлях морський - Північна Галатея
Все йому несла морські вузли

Ох ця Галатея - німфа юна,
Що у море хлопців заклика
І жагу ласкавої фортуни
Втілює у серце моряка

А коли уже зійшов на берег,
То в Чернігів рідний повернувся
І пішов на соціальний терен,
Поміняв, як кажуть, флотський "вус"

До людей - і серцем, і душею,
Ваша така аура - до всіх,
Шість десятків Вам. Із ювілеєм,
Днів і літ Вам довгих і ясних!

ВІЙСЬКОВА ПОЧАТКОВА ПІДГОТОВКА

Мені один учитель “пачатковки”
Розповідав, як навчав хлоп’ят
Складанню автомата, маршировки,
Із юнаків виховував солдат.

Щоб в армію ішли такі, як треба,
Незгодам не корились і ярму,
Були сміливі, навчені, як Рембо,
Неначе загартовані в грому.

А як вони загинули в Афгані,
Учитель божеволів крізь сльозу:
— Навіщо їх героїзмом оталанив,
Учив іти безмовно на грозу?

Та знову школа — світла і висока
І поруч плац - хоч гоголем танцюй...
Військова початкова підготовка...
І хлопці на гладенькому плацу...

Я не виню хлоп’ят у героїзмі
І вчителя педантну непохить,
Але коли Вітчизну труїть схизма,
Куди героїство юне побіжить...

ПОВЕРНЕННЯ

*Підполковнику міліції, учаснику бойових дій в Афганістані
Юрію Чубу*

Це ж треба:
пристав до пенсійного берега
Юрій Чуб, підполковник,
І взяв і вирізав з дерева
Красивий легкий ополоник

А потім - різні сюжети
Із клена, берези, дуба,
І серед них - статуетка
Козацького діда Чуба.

А то задумався кріпко,
Як розказать усім
Про кандагарську мітку
І про кабульський грім.

Йому довелось доволі
Пізнати афганських бід -
Поранені друзі долі,
Ущелина, сонце, лід...

Отак би і відтворити
На вістрі тривоги і дум
Останнє афганське літо...
В очах кандагарський сум.

ПОЛОН

Спроба поліфонічної думи

У Пакистані за визволення з полону українських хлопців, які воювали в Афганістані, посередники вимагали по 200 і більше тисяч доларів за кожного полоненого

I

Афганський вітер б'є у скроні,
Піском у очі - тьмарить світ,
А хлопці й досі у полоні
Вже стільки літ, вже стільки літ
Без рідних вікон, у безправ'ї,
З палючим жахом у душі,
А торгівці безжально правлять
За кожну душу бариші.

Хто вже вони, в яких опачах,
Чи слово ймуть із чужини...
Ісламабад, Кундуз не бачать,
Як ждуть синів із чужини.

I батька й матір серце крає,
Прилинь, синок, в гніздо своє,
А прийде й рідних не впізнає?..
Та хай приходить, який є.

II

Відомо про продаж Пакистану зброї за великі долари. І чи не викупити б за неї наших страждених українців з неволі.

Допоможе хлопцям хто...
Зайва і пуста розмова?
А втекти б їм, як ото
Троє браттів із Азова
На степи високі,
На шляхи широкі,
На дороги розхильні,
В рідну Україну
На води погожі,
На трави хороші.

А вони немов німі -
Хлопці-соняшники наші
В пакистанському ярмі,
Шураві від полку Раша.
Плаче соняшник поліський,
Що робити, куди йти...
Знов сердешне українство
Розірвалось на світи.

Та молисься український афганець у пакистанському полоні. Хто почує його молитву? Невже тільки вовки - сіроманці та залітні орли-чорно-крильці?

ПАМ'ЯТЬ ДОРОГИ НА КАБУЛ

Важуча спека пада на Термез,
Дорогу палить дика печія.
І вітерець, здається, зовсім щез,
Що вчора ще несла Амудар'я.

Вона й сама, ця річка, знемогла,
На берег в'яло скочує, мов тінь,
Змертвілу хвилю. Мріє, мов зола,
Уся оця вода й піску кипінь.

І раптом берег рушиться, летить
У водяну гарячу каламуть.
Обвал, іще обвал. І річки нить
Звивається, нову шукає путь

Нехай шука. Несхитний тут кордон,
На тому березі уже Афганістан,
І міст через ріку, одягнений в бетон,
Не зрушить хвиля, не знесе буран.

Вузлом гарячим закипа Термез,
І звідси починається щораз
Дорога ця, що вже немов протез,
Сто раз розірвана, відроджена сто раз,

Живого місця не шукай на ній,
Лише отут, де проляга кордон,
Немає мін, не палить вогневій,
А далі порт афганський - Хайратон.

З Термеза на Кабул веде цей шлях,
Іде, неначе пробива броню,
Не захища ущелина Саланг
Дорогу цю од спалахів вогню.

Не скаже, скільки зрито мінних ям
На всю дорогу і засада де,
Стріляють "духи" в серце водіям,
Але колона до Кабула йде.

Плескоче зверху халабудний тент...
Чи жде Кабул тих водіїв-солдат?
Везуть вони комбайни і цемент,
І мрію повернутися назад.

Канат дороги вузлиться, сичить,
Немов бікфордів шнур... Ось-ось рвоне.
І вже то не канат, а вутла нить,
Я стережу її, вона - мене.

А зверху знов здригається гора,
Гранатомет душманський б'є і б'є
В машини теплі. Промінь завмира,
Земля себе уже не пізнає

І я на цім канаті, мов Тібул,
Як легко мене взяти на приціл,
Вертаємо назад. Прощай, Кабул,
Болить землі Афганістану біль.

Болить матусі з отого села,
Де вишня і калина гомонять...
Зернятка-долі, сина Василя
Уже з тії дороги не піднять.

Живого місця не шукай на ній,
Але однак дорога ця живе,
Вклонися їй, як пам'яті святій,
Душманська лють її не розірве.

А пам'ять та - то сонце, то тунель,
То світить, то тікає в тупики.
Кричи, мій біль, хай дуло навідне
Опусте в землю смертні язика.

ЛИСТИ ІЗ ФРОНТУ

Цей обеліск із мене зростом,
Дорога сива з полину
І одинока раптом постать -
Мов фотокадри про війну.

І молоденький цей солдатик
Мені нагадує про тих,
Хто у далекім сорок п'ятім
Війну прокляту переміг.

А ще чомусь ячить про війни
Всім забуттям наперекір
Хвилина та перепелина,
Як листоноша входить в двір.

Про все, здається, вона знає
І бачить в погляді моїм
Тривогу стриману й безкраю
В чеканні звісточки у дім,

Непереборна та тривога,
Коли із сумкою вона
Підходить тихо до порога,
Або ж, вітаючись, мина.

А ви пишiть, батьки, з Берліна,
Як стяг - з війни вам кожен лист,
А ви, сини, на Україну
З того Кабула дайте вість,

Газети, інвалідські гроші
За ту чи за другу війну
По хатах носить листоноша
Крізь сніговицю-сивину.

Раптові зустрічі із нею
Колишньому бійцю, мабуть,
Оту воєнну одісею
Допомагають не забуть.

Й свої листи з тих днів-обрубків,
Що він писав з війни-імли,
Читає раптом з її сумки,
Чита й оті, що з дому йшли.

Яка була на фронті радість -
Із дому лист крізь смертний бій.
Солдати кулям не вклонялись,
Вклонялись пошті польовій.

І рядові, і генерали
З отих віддалених фронтів
Додому матерям писали,
І кожен в снах до них летів.

І крізь вогонь, і через доти
Їм ближчав рідний горизонт.
Чи збереглись листи із фронту...
А й досі носить пошту фронт.

Вруча медалі запізнілі,
В райплані вибива брикет.
І ветерани посивілі
Цей поважають етикет.

Б'ють телеграму зустрічальну,
І вже стрічаються ось-ось
“Афганці”, сиві ветерани,
Яким багато довелось.

І на війні, й поза війною
З війною воював солдат,
Не вмів зайнятися собою -
Допомагав райвійськкомат.

І знову - листоноша в гості,
В селі найперший дипломат,
Летять птахи у високості,
Услід їм дивиться солдат,

У їх безсмертному польоті
Світає чистий горизонт.
А ті трикутники із фронту
Знов переходять болю фронт.

І знов про фронт ідуть розмови,
І забуттю наперекір
Мов б'є тривогу день військовий,
Як листоноша входить в двір.

НАКАЗ

Ну заграй, гармоніст, хоч трошки.
Утомився? Вогню позич.
Цілу ніч не стиха гармошка,
Та яка там уже і ніч.
Поривається в хату вітер,
Парубоцькі чуби кружля,
Зажурився бідовий Вітька.
Ех армійська судьба моя...
Я готовий давати поради
Новобранцеві-юнаку,
Як нести бойові наряди
І тривогу долать швидко.
Але що ці слова повчальні,
Хлопець думає про своє,
Невідома дорога дальня
Корективи свої дає.
Я однак про армійські будні,
Про свою призовну весну,
Розповім йому, не забуду,

Наче в молодість повернусь.
Щось та візьме для себе воїн
Із моїх поучань-речей.
Ой ти ніч- як весняна повинь
Незрадливих щемких очей.
Голосиста сусідка Люська
Все тусає Вітька: "Співай!
Підберу я до тебе музику,
Як повернешся в рідний край"
Капітан-відставник бадьоро
Будить ранок-пора в військкомат.
І спадають на плечі зорі...
Стань у стрій, молодий солдат.

ТАНКІСТИ

У них хода важка і молода,
Поєднання таке ніяк не дивне.
Так пробиває собі шлях вода
І так вогонь виходить на вершини.
Несхитна міць в натруджених руках,
Сердець єднання - у відважних маршах.
Їм сонце посила ранковий птах,
Його проміння - на сталевих баштах.

Вони прийшли до зброї від землі,
Від тих першооснов, що в серці вічно,
Мої односельчани бойові,
І їм військова форма дуже личить.

І на відмінно склали стройову
Надійні земляки, прекрасні хлопці,
Вони свою машину бойову,
Як землю бережуть і дні, і ночі.

Пора в дорогу - прощайте сни,
Та і які там сни в Афганістані.
Ось-ось вогнем ударять валуни
І вийдуть на рубіж танкісти славні

Вони вже прикипають до броні,
Для наступу обравши вірний ракурс.
І чути в шлемофоні: "До борні!"
А чим скінчиться їх атака...

ДАВАЙТЕ ЖИТЬ!

Кавалеру ордена Чарвоної Зірки Леоніду Бурковському

Коли, скажи, ти став уже солдатом?
Із того дня, коли присягу дав?
А чи тоді, коли прощався з братом,
Що в домовині цинковій лежав?

Тебе жалоба краяла і відчай,
Ти проклинав афганську ту війну,
Закінчував іще лиш восьмирічку,
Ще й не прийшов у пору призовну.

А вже тоді над братом зацікавивши,
Запитував крізь сліз пекучий бран:
“Ну як це так? Чому тебе? За віщо?
Я хочу знати правду про Афган”

А замість правди смертоносні кулі
Впиналися у тіло. Ти летів
В афганські непідкорені аули
На зміну брата. На бої круті.

А серце розривалось, стукотіло:
“Даремно плеться кров своя й чужа”.
Кому сказати, що в серці наболіло...
Нарешті - вивід і війни межа.

І серце з вишини так дише вічно,
У ріднім небі он яка блакить.
Ти обнімав усіх людей зустрічних
І говорив усім: давайте жить...

З ВІЙНИ

Ще здалеку димок і посвист тепловоза,
А вже на полустанку світ очей
І голос над поля: "Чи їде мій Серьожа?.."
Кінець війні, а серце тугу тче.
Бо чи зустріне мати свого сина
Отам на полустанку із війни...
Зліта гармошки мова солов'їна
З вагонів на високі ясени.
А ось і заскрипіли гальма дзвонно.
- Кінець війні, - русявий лейтенант,
Картуз змахнувши, крикнув із вагона
Й на землю скочив, сходжену стократ.
Усміхнений, високий і вродливий,
Такий же, як Сергійко був колись.
Спиває гірко натовп гомінливий
Пекучу тугу материнських сліз.
Знов рипнула гармошка втсоголоссі
Й хитнулась мати: "Де ж Серьожка мій?"
Затих перон в лютневому морозі,
Забравши назавжди афганський біль.

БАБУСІ І ОНУКИ

Бабусі стомились вщерть,
На лаві сидять коло хати,
Та знову спішать у райцентр
Онукам гостинці брати.

Які вже капризи в малих -
Тепер їм давай шоколадні...
Не жалько нічого для їх,
Аби лиш жилося доладно,

Не чубились син і дочка
Із ладом своїм і чадом...
А то он сусідські кричать,
Не змириш і шоколадом.

Але то і ще півбіді,
Така собі хатня казка.
Он хлопці ідуть молоді -
Печаль у очах афганська.

Вони перейшли рубіж
Високого і низького,
У серці - і пісня, й ніж...
Бабусі говорять строго:

“Нам скільки уже там жить,
А вам як, сини і онуки?”
Військовий літак блакить
Он як розчахнув над провулком

“А може то мій полетів”,-
Зітхає одна в задумі.
І радість, і смутку тінь
Обличчя старече тлумить.

...Уже підійшов їх час
На пенсії спочивати,
Та жодна собі не дасть
Безділлям триножить хату.

Усе їм чогось кортить,
Не можуть ніяк без роботи,
В ділах, у турботах тих
У них за життя турбота.

О їм не байдуже, ні,
Який буде завтра ранок
І знову зорю в вікні
Малюють онукам гарним.

Бабусі стомились вщерть.
Та всидіть не можуть в хаті
І знову спішать у райцентр
Онукам гостинці брати.

ВЕРБЛЮЖА КОЛЮЧКА

На кордоні з Афганом
Навчальний загін,
Прикордонники вправно
Ідуть на розгін.

Марш-кидок у пустелі,
Спека - за шістдесят,
У пекучій купелі,
Гімнастерки горять.

В цілі постріли - влучні,
А далі - повзком
І верблюда колючка -
Як оса під ребром

Як пустельницький лікар,
Буде їх виручать,
З неї хлопці в засіках
Кип'ятитимуть чай.

І за вітром повзучим
На афганський вогонь
Їх верблюда колючка
Проведе за кордон.

Ой заколе під серцем
Той далекий похід
І навпіл розірветься
За кордонами світ.

І солдатики наші
Вже не зірвуть трави...
На піску патронташі
У невинній крові.

... Тут колись оцим краєм
Македонський ходив...
Злий пісок засипає
Колючі сліди.

ГЕНЕРАЛ

*Моєму земляку, генерал-майору зенітно-ракетних військ
Володимиру Старуну присвячується*

Молодечо, бадьоро
В джинсах спортивних,
По-юнацьки стрункий,
Сорок літ - не літа,

Він приїхав до батька
В Талалаївку рідну,
Генеральську одежу
Одягати не став.

Хоча батьку й сусідам
Так хотілося бачить,
Як розвиднює сина
Командирська зоря...

Він сміється і мовить:
- Дома тут, як на дачі,
Тож залишим на потім
Генеральський парад.

Та шикуються вишні
В домашнім роздоллі,
Салютує тривожно
Молодий осокір,

На полях полігонних
І у рідному полі
Син завжди на посту
У роботі за мир.

І немає секретів,
Все до болю конкретно,
Погляд добрий і гострий...
Як багато у ньому

Непідкупно державних
Вмістилося діл,
Тисне руку сусідам
І у єдності давній

Разом з ними сідає
За батьківський стіл.
Батько знає, як сину
Нелегко буває,

Сам в минулу війну
До Берліна дійшов,
Орден Зірки Червоної
На грудях йому сяє,

Скільки стерто і збито
За війну підошов.
Та розмова заходить
Про роботу, про сонце,

Ви послухайте тільки,
Кандагар і Париж,
Тут нікому не треба
Військових емоцій

Він знімає кросовки
І ступа на спориш.
І від доторку срібно
Заіскрився росою

Його слід на землі.
Рідний батьківський двір...
Прийшли хлопці до нього
І запрошують хвацько

Провести, як колись,
Волейбольний турнір.

АФГАНСЬКИЙ ЛІКАР

Кандидату медичних наук Юрію Костянтиновичу Суханову

Як живеться вам, добрий лікарю?
Уже пенсія і літа,
А цих хлопців афганська віхола
До сих пір від боїв хита.
Ви не можете примиритись,
Що з тієї війни сліди
Незагойних сліпих відмітин
Залишаються назавжди.
Треба жити людині довго
Не під люте зривання бомб...
Вам згадалась дитинства дорога
Дубов'язівка, Конотоп...
Так хотілось послухати казку,
Замість казки - тривоги дзвін,
На арешти глумили батька,
Невже ворог народу він.
Так боялись не те що слова -
Навіть думати не про те,
Ось така залягла передмова
Вам на ваше життя молоде.
І у цих молоденьких афганців
Обривала війна юний цвіт,
Ви до них поспішаєте вранці,
Щоб світлішим їм бачився світ.
Ви не можете примиритись,
Що з тієї війни сліди
Незагойних сліпих відмітин
Залишаються назавжди.

“ОСА”

***Колишньому командиру зенітно-ракетної батареї,
підполковнику запасу Віктору Пахуті***

Ой “Оса” - яка яса,
Бойова машина вся...
Чи пошле свої ракети
У афганські небеса

Її взято воювати
На афганський континент,
Та в комбата нема блату
Із розривами ракет

Цим ракетам бути б вічно
В замаскованім чохлі,
Хто приносить оці війни
В біографію землі.

У Баграмі, у Кабулі
Ти стеріг полки свої,
А над головами кулі
І снаряди - як рої.

У війні афганській скільки
День у день ти воював,
А іще біля арика
Ти басейн побудував.

І джерельця б'ють у ньому
Щирим гомоном для всіх,
Не бажають зла нікому,
Серце тягнеться до них.

ЗУСТРІЧ

*Моєму племіннику Юрію, воїну-інтернаціоналісту, кавалеру
афганського одрена “Дружба народів”, медалі
“За відзнаку в охороні Державного кордону СРСР”*

Як у армію йшов,
Відчував, відчував...
І просився ж, мабуть,
В військкоматі,
Щоб не службу легку
Йому писар писав,
А оту - де громів перекати.
Відчував - і в дорогу
Оту пісню співав
Сумовито, украдливо, тихо
Про краї, де
Ніколи іще не бував,
Про афганське геройство
І лихо.
Слово мовлю “Кабул” -
І немов розрива
Воно навпіл
Стражденну планету.
Ти там був, ти там був,
А Кабул звідусіль
Розривали
Душманські ракети.
Де ти там,
Я питав кожен день
І тебе, і себе, і Всевишнього.
Ой як довго з Кабула
Та пошта іде,
Утомившись
В путі передишками.
Ми на рідній землі,
Не радієш іще,
Мов не віриш,
Що тиша

Над хатами.
Я стрічаю тебе,
Я вбираю твій щем,
А громи навкруги -
Перекатами.

ПРОЩАЙ, АФГАН

Ну й зима. Забіліла, заплакала
І пустила за вітром сніги,
І земля почорнілим обаполом
Оббивала свої береги

Мов ховалася, щоб не замерзнути,
Берегла і віконце, і дах,
І надію, що з осені зернятко
Проросте на весняних дощах.

Україна молилася снігові,
А той сніг за кордони гайнув,
Залишивши поля попід кригою,
А на серці тривогу одну.

Падав сніг на афганські ущелини,
Наче хлопців прийшов проводжать...
Білим-білим дорога їм стелена....
Під тим снігом убиті лежать.

А живі із війни повертаються,
Буде жито на рідних полях,
А у хлопців з тієї кривавиці -
Сивина і печаль на очах.

НА КОРДОНІ

Обрива “афганець” віти,
Ні доріг, ні берегів,
Вперше я цей дикий вітер
З прикордонником зустрів.
Ще на пункті призовному
Ми читали по очах —
Нас застава невідома
Десь чекала у пісках.
А піски, обнявшись з вітром,
Б'ють пекельно по очах,
Засипають все на світі,
Стогнуть, зміяються, сичать,
І застава по тривозі
Як на бій, на справжній бій,
Підніма всю силу й розум
Не оцей содом завій.
Де сліпуче сонце біле?
Воно все ввійшло в цей пил
І розпавило, розмило
І пустелю, й небосхил.
І застава - як травинка
На цю дику лихомань,
Та кордону тиху жилку
Не перейде темна хлань.
Зелен-вихором кашкети
Над пісками піднялись,
Хлопців мужніх силуети
Бачу я крізь даль і вись.
Заливає очі потом,
І “афганець” - яко тать.
Є у нас така робота -
Батьківщину захищать.
Обрива “афганець” віти,
Ні доріг, ні берегів,
Я у цей кордонний вітер
Біль-травинкою зацвів.
А на пункті призовному
Новобранці у рядах,
Десь застава невідома

Заховалась у пісках.
Проводжаю хлопців щирих.
Мовби сам із ними йду,
Прикордонник по чотири
Їх шикує у ряду.
І не знають іще хлопці,
Як би їм не слався шлях,
Ця застава на висотці
Назавжди у їх серцях.

МАЛЬВИ

Медалей за війну не густо в батька.
Які вже є. Одна і за Берлін.
Та пережито нібито у скатку,
Вернувшись з бою, запечатав він.
Бо клопотів - перелічити важко -
Он хата ще не вкрита із війни,
І дітвора, що грає тільки в "наших",
Мчить голоп'ято в повені весни.
Найперша, найвеличніша тривога -
Озуть, одіть, нагодувати їх,
Дружинька на мужа, як на бога,
Замість медалей навина малих.
Їй ніколи радіти нагородам,
Ну заслужив... Спасибі, що живий.
А батько теж хвалька не корчив зроду.
Яке звання? Звичайний рядовий.
Та в час, коли влягалися турботи
Й приходив в гості фронтовик-сусід,
Така велась стратегія піхоти
У їх словах, що аж хитався світ.
В ті спогади, в світ батькових медалей
Ми входили, як в полум'я добра.
І виростили із медалей мальви
Над пам'яттю Хатині і Дніпра.
Ні, на забулись батькові відзнаки,
У мене в серці - шал його боїв
І спогад, як іде він в снах в атаку
І на підмогу виклика синів

МАТИ

Сумом сповивається калина -
Біль і пам'ять наших матерів.
Де ти, мій синочку, де ти, сину?
На афганських пожарах згорів.

І сама з собою наодинці
Мати кожну звістку перейма.
Он біжать додому чорнобривці,
А синочка із війни нема.

Хай летять над світом весни й зими,
Пам'ять воскресає із імлі...
І приходять в гості побратими,
Що із сином біль перейняли.

ОБМЕЖЕНИЙ КОНТИНГЕНТ

Чи достеменно все обстежено
І взято в пам'ять - Інтернет,
Який насправді був обмежений
В Афганістані контингент

Понад літами, понад вежами
Усі ми знаємо уже.
Як кров лилася необмежено,
Хай пам'ять правду береже.

РОСТЕ ТОПОЛЯ У ЧЕРНІГОВІ

*Пісню на слова цього вірша виконує народна артистка
України Алла Кудлай.*

*Старшому лейтенанту Володимиру Шевчуку, який загинув в
Афганістані, присвячується. Йдучи на службу, Володимир
посадив тополю край батьківського вікна.*

Сховалось сонце за ялинами,
Розкрив обійми теплий ліс,
А вид вітрами журавлиними
Одна тополя, повна сліз.

Чи то дощами, чи незгодами
Заполонило її світ...
Дзвеніла ж піснею негордою,
Як проводжала у похід.

Не в хащах буйних, не на вигоні,
А в тихім батьківським дворі
Росте тополя у Чернігові -
Ляга до синових доріг.

Чека його, не дочекається,
Щоранку стукає в вікно...
І батькові за сина пам'ять ця -
Немов полкове знамено.

Піднявся син у ніч тривожну
На беззіменну висоту,
Упав від пострілів ворожих,
Упав на бойовім посту.

Мов обеліск, крилатим вигином,
Збудивши полум'я весни,
Сурмить тополя над Черніговом,
Чекає воїнів-синів.

ЧУЄШ, БАТЬКУ

*Колишньому керівнику клубу воїнів-інтернаціоналістів міста
Чернігова, ветерану Великої Вітчизняної війни
Василю Івановичу Шевчуку*

Ой настала година
Окаяння афганського...
Проводжав батько сина-
Лейтенанта вже старшого
Говорив йому коротко-
Ти себе бережи,
Батько сам підполковником
Вже своє відслужив
На фронтах Вітчизняної...
А це знову війна
В чужину неприкаянну
Кличе сина вона
І кому воно треба...
Обірвались сліди...
Якби знав, то за тебе
Полетів би туди
За другою судьбою-
На офіру земну
І закрив би собою
Ту афганську війну
Мати стала як небо
При твоєму чолі,
Ми вже стільки без тебе
На цій чорній землі.
Ти, плането, послухай,
Як живеться вам знов,
Тільки сили і духу -
Що до сина любов.
А іще цвіт народу -
Хлопці з тої війни -
Побратими Володі,
Батьку наче сини.

МОНОЛОГ БАТЬКА

Володю мій, невиплаканий сину,
Невже між нами вічності межа?
Приходиш ти до мене щохвилини,
Гримить в мені афганський Мадраджар.

Осколки від останньої гранати,
Якою ти себе і ворогів
Там підірвав, летять у нашу хату,
Зриваючи кордони берегів.

Не вірю я, що час лікує рани,
Тобі оце було б вже п'ятдесят.
І ми б забули про руді бархани,
Де мусульманський чиниться джихад.

У нас обох погони офіцерські,
Ми Батьківщині долю віддали —
Отак на больовому перехресті
Розмову — перекличку ми вели.

І ніби знову голос твій здалека
Я чую, озираючись у світ,
В душі моїй така афганська спека,
В якій згорів твій незабутній цвіт.

СВЯТА ЛЮБОВ

Олександр Шевченку і його дружині Наташі

Ми їхали у Короп до Сашка,
В якого за Афган медаль афганська,
Дісталась йому доля нелегка —
Він інвалід, прикутий до коляски.

І як минають інвалідські дні?
Самотній? Ні. Приходять рідні, друзі.
Залишилось здоров'я - на війні,
А молодість — в Радянському Союзі.

Братва по тій війні везла йому
Усе, щоб мав тепло на зиму й осінь,
Збиравсь він в санаторій у Криму,
Щоб там поздоровішати вдалося.

Зустрівся там із дівчиною він,
У неї теж така недуга стала.
Дійшли вони життєвих перемін –
Свята любов обох їх об'єднала.

Побільшало надії у обох,
Що подолають разом усі біди,
Поможуть люди і допоможе Бог...
І разом стали жити інваліди.

ГІРКА ЧАША

Дивлюсь блокнот Михайла Харченка –
Пісні у ньому про Афган
Із буквами бездонно зрячими
Здіймає пам'ять - ураган.

Пече у ньому кожне слово,
Відкриє, тихо заспіва
Михайло про афганців знову...
Які у тих піснях слова...

Та не співа вже скільки часу,
Бо син так тяжко захворів.
І це болючіше фугасу
Душі незгоєний розрив.

Душі, яка і так зазнала
На молодім іще віку.
Чому іде така навала,
Чом випив чашу цю гірку?

Однополчани з України
Хотіли б щось допомогти,
Але на лікування сина,
Де стільки доларів знайти?

В кінці блокнота всі адреси
Однополчанів дорогих.
Загляне Міша - і воскресне
Дорога в пам'яті до них.

Вони готові все віддати,
В серцях піднявши чесний бунт,
І може разом (їх багато)
Його синочка збережуть.

ВЕСНА, ПОЛКОВНИКУ, ВЕСНА...

*Москаленку Анатолію Івановичу – воїну – інтернаціоналісту,
голови Чернігівської обласної ради ветеранів,
учаснику бойових дій в Ефіопії.*

Надворі квітень. Жде весна роботи,
І ви квітнево дивитесь у даль...
Щодень життєві праведні турботи,
Для них душевних поривань не жаль.

Оце б зійти на рідному причалі,
Хай спиняться на хвильку поїзди,
Село Воргол на Кролевецьких далях
У Вашім серці, в пам'яті завжди.

Далекий гомінкий двадцять дев'ятей...
Будується країна і росте
І Ви цей рік планету привітати
Малечим першокроком ідете.

Всього було в дитинстві небагатім –
Робота змалку на сільських вітрах,
Був ковалем і хліборобом вдатним,
А потім у науку проліг шлях.

Учительську і офіцерську долі
Вам довелося у житті пройти
І за кордоном на звитяжнім полі
Лягли у Вас всі бойові версти.

Полковнику, у ветеранських струмах
Дорога Ваша стелеться ясна,
Із ювілеєм Вас! Снаги і сили
Хай Вам дарує молода весна!

ЯНГІ – КАЛА

*Начальнику управління Пенсійного фонду України
в Новозаводському районі м. Чернігова,
учаснику бойових дій в Афганістані О.М. Луцаю.*

І досі сниться той радянський Пяндж,
Політ в Афганістан, в Янгі-калу,
Так долю всю пропік афганський кряж,
На серце кинув камінь і золу

Від спалених, розірваних доріг,
Від перевалів, гір, зенітних дул.
І там його найкращий друг поліг,
І рана в біографії – Кабул.

На їх заставу рвались вороги,
Та не дали пройти їм ні на п'ядь
І захисні прорвати береги –
Себе зуміли хлопці відстоять.

Але снаряд осколками в плече
Уп'явся Олександрю, як змія,
Шпитальні дні кривавим сургучем
Пекли його і зблизька, і здаля.

Ідуть роки – цілителі всіх ран,
Але болить неavigойно душа.
Того, кого прошив Афганістан,
Про пережите пам'ять не лиша.
І досі сниться прикордонний Пяндж,

Політ в Афганістан, в Янгі-калу,
Так долю всю пропік афганський кряж,
На серце кинув камінь і золу.

СПАДКОЄМНІСТЬ

Заступнику голови Чернігівської обласної організації Товариства сприяння обороні України, учаснику бойових дій в Афганістані, полковнику запасу, кавалеру ордена Червоної Зірки Скуловатому Сергію Васильовичу

Сергій не знав нічого про війну,
А дід його, що звався теж Сергієм,
Йому розповідав про ту весну,
Як повертався сповнений надії

У сорок п'ятім в рідні береги,
Як в Ленінграді тримали блокаду,
Як драпали фашисти – вороги,
Сахаючись в останній канонаді.

І в душу внуку залягало все,
Він дідів орден тиснув на кашкета,
А час йому накази принесе
В Афганістані брати кулемета.

Суворовське училище, піхотне...
Посади офіцерські, стройові...
Був у Союзі командиром ротним,
А потім став афганським шураві.

Кабул, Гардез, Джелалабад, Пяндшер,
Ущелина, що йде до Пакистану,
Туди не пройде танк і бетеер,
І снайпер там в ущелині дістане

Сергія, що долав останній крок,
Собою прикриваючи солдатів,
І у цей час натиснув на курок
Душман із-за підступних перекатів.

Поранення наскрізне і – шпиталь,
А потім знов дорога до Кабула.
І дні, і роки та афганська даль
Йому гуде важким пекельним гулом.

Та не зчерствіла воїна душа,
До душ людських схиляється полковник.
І разом в оборону вируша
Країни в Товаристві обороннім.

СТРІТЕНСЬКІ ГРОМНИЦІ

Як Симеон стрічався із Спасителем,
Що на руках Маріїних лежав,
Ісус ще був дитиною, та Стрітєння
З народом, із планетою почав.

З Афганістану у цей день виводили
Обмежений радянський контингент,
Амудар'їнський міст поміж народами
Лежав понад рікою яко хрест.

Знаменував – спиняйте війни, воїни,
Господь до миру й злагоди зове.
Звитяги і неслави удостоєні, –
Творіте на землі життя нове.

Давав у руки мироносні громниці –
Посвячені свічки проти громів,
І воду, що святив, що стала поміччю.
Цей день прийшов, як стрітєння мотив.

І хай земля стрічається із літом,
А не війна з війною між людьми.
Це крик душі і це моя молитва –
Хай громниці впокориють громи.

ВІДПОВІДЬ ЧИНОВНИКУ

Як могли язик свій повертати
Ті, які не бачили заgrav,
Говорити нашому солдату:
- Я тебе в Афган не посилав.

Їм би просто чемно побажати,
Цим страшним чиновникам ганьби:
- А якби тебе туди послати,
Що б тоді казав і що робив?

Ой, солдата завжди ставлять в рамки...
Лівія, Японія, Ірак...
Їдуть добровольці до Іраку,
А за Україну стати як?

НА ЗАМІНУ

Зустріч чернігівців, випускників Новосибірського військового училища, підполковників Олександра Волошка і Олександра Романіки.

... Іще нам служити скільки
Під афганським кишлаком?
- Здрастуй, Саша Романіка!
- Здрастуй, Саша Волошко!

Так зустрілися в Афгані
По училищу дружки,
Подались в наметну баню
Змити втому й болячки.

І здригнувсь Волошко раптом –
В підполковника Сашка
Під ребром осколки ратні,
А він голосно гука:

- Не хвилюйся, все нормально,
А осколок виповзав
Із розірваної рани,
Як розпечена фреза.

І кровився бік Сашковий,
А Волошко по бинти
Біг в медичний пункт військовий,
“Як, друже, терпиш ти?”

- Ну, а що мені казати? -
Романіка мовив так,-
Я ж тебе підготувати
Тут повинен для атак.

І вже потім в медчастину
Проведеш тоді мене,
Зараз ти ж моя заміна,
Куля хай тебе мине.

Ось які людські резерви
Відкривались на війні,
Так стрічались офіцери
У афганській стороні.

ЗІРНИЦІ ДОЛІ

Підполковнику Анатолію Кирилюку, заступнику Чернігівського обласного військового комісара, кавалеру ордена “За службу в Збройних Силах СРСР” та Афганського ордена “Зірки” II ступеня

Які вони, зірниці долі,
Коли освітять береги?
Всім серцем линув Анатолій
До зір манливих навкруги.

Весь атестат – п’ятизірковий,
У будь-який лаштується ВУЗ,
А він в училище військове
Узяв непереборний курс.

Природа вибору відома,
Їх воєнрук на заняттях
Навчав військовим аксіомам,
І з цим вони пішли в життя.

Після училищних конспектів
„Військовий округ Туркестан”-
Напише він в своїй анкеті,
А це кипів Афганістан.

Він там служив в самому пеклі,
Що ставило за карбом карб,
Окремий батальйон безпеки
Охороняв армійський штаб.

Ходив у бій, на спецзавдання,
І вів колону на Саланг,
Коли виводили з Афгану
Радянський контингент в горах.

Через тунель, через морози
Повзе колона по льоду...
Спинилась раптом, вже не може...
І перший – бензовоз в ряду.

А зусібіч – душманські дула.
Яка позиція важка.
Ще вийшли жителі з аула,
Життя – на притиску курка.

Отак спинились на дорозі
(Радіограма – ще живі).
Чужа країна. У облозі
Стояли наші шураві.

Здається, став судьби годинник,
Саланг цей стрілки перегриз.
Стріляти – спалахне наливник
І понесе колону вниз.

І щось зійшло у небі дивне
І для афганців, і для тих,
Хто звідси вже виводив мирно
Свій контингент до меж своїх.

Якесь примирення божезне
Знайшло тут хартію свою –
Ішла колона до Термеза
І перейшла Амудар'ю.

ПОВІТРЯНИЙ СНАЙПЕР ВОЛОДИМИР СОБОЛЕВ

2 березня 1969 року 300 військових регулярної армії Китаю вторглися на острів Даманський. Назустріч порушникам вийшли вісім прикордонників з наміром заявити протест і вимогою покинути острів. Без попередження, віроломно, впритул китайці розстрілювали прикордонників. Після цього конфлікту разом з прикордонниками у відбитті нападу китайських військ брали участь регулярні частини Радянської Армії, Військово-Повітряних Сил. Прикордонники втратили сімнадцять чоловік, частини Радянської Армії – дев'ять. Серед них були і українці.

Цей острів, як гума, що ніби пливе,
Ковтаючи небо і воду,
На ньому хатина. І хто там живе.
Тут води пливуть міжнародні

І звідси лавина іде на кордон,
Порушника треба спинити.
Невже це насправді, невже це не сон?
Злітає літак у повітря.

Над островом свердлить круті віражі,
Знімаючи шапки забродам,
Нападники плазом повзуть, як вужі –
Так снайпер їм робить погоду.

І разом з військами, що вийшли сюди,
Назад відганяли зухвальців.
Зникав під водою, здіймався з води
Малесенький острів Даманський.

XXX

Яким кордон здавався тихим
І як дзвеніла тишина.
Чому за нею стало лихо –
Неоголошена війна?

*Твій позивний на флоті – Альбатрос
Під ним водив ти наші кораблі,
Мій золотий приземлений матрос
На золотій майданівській землі.*

МІЙ „АЛЬБАТРОС”

*Володимиру Ващенку, учаснику бойових дій на
Африканському континенті.*

Ми зустрілись – Глущенко і Ващенко
В Києві, в наметі номер шість,
Щоб життя людей якось покращити
Різних українських сіл і міст.

У Володі Ващенка - робота,
А він дивом на Майдан встига –
Несе вахту представник від флоту.
Де у нього бралася снага?

А іще він - представник народу,
Це не фах, а серця вірний пульс,
Це не данина якійсь там моді,
А свобода духу, гідний курс.

Куба, Ефіопія й Ангола,
І які б країни не пройшов,
Але цей Майдан – народна воля
Моряка тривожить знов і знов.

Новий рік стрічали особливо,
Ти смереку на Майдан привіз -
І сплїтались в лінію красиву
Новоріччя і Майдану вісь.

Так про все пригадуємо завжди,
Як прийдем під київський каштан,
Нашу правду і народну правду
Поєднав під прапором Майдан.

Ми були такі відверті
В отій лінії зв'язку
І співали у наметі
Пісню отаку :

- Ой, смереко, ти, смереко, на Майдан прийшла зда-
лека, завітала у намет – підняла авторитет.

ЗУСТРІЧ В МАМЕКІНО

*Учаснику бойових дій, експерту миротворчих сил
в Анголі, Іраці, Південному Лівані, Сьєра-Леоне
полковнику С.І. Середі*

Щороку у село Мамекіно
Везе полковник Середа
Своє тепло в людські помешкання
До ветеранського гнізда.

А з ним соратники військові
І молодь, якій далі йти,
У повсякденній відбудові
Батьків традиції нести.

Живуть тут воїни – сапери,
Що звідси йшли на смертний бій
Проти фашистської химери
І повернулись у дім свій.

А він їм син - нащадок духу
Святих трудів і повелінь,
І Україна бачить, слуха
Живий переклик поколінь.

Щороку у село Мамекіно
Везе полковник Середа
Своє тепло в людські помешкання
До ветеранського гнізда.

УСВА

(Українська Спілка ветеранів Афганістану)

*“Я Вас в Афганістан не посилав” - ця фраза із статті про поневіряння колишнього воїна по кабінетах бюрократів і досі актуальна. Повною мірою відчув це на собі, коли мене зраненого мати привезла на протезний завод, а з неї почали вимагати троячку за те, щоб підняти мене на ношах. Отоді і прийшло переконання : треба нам, афганцям, щось робити, згуртовуватись, боротися за свої права”
Сергій Червонописький, голова УСВА*

Що воно значить – бути афганцем?
Влада не хоче усе віддавать,
Що заслужили ці хлопці-звитяжці,
Вдома за себе треба стоять.

Всюди УСВА об'єднала достойних,
Тих, що готові на поміч прийти,
Честь захистить, а не бити поклони,
Гідність людини завжди берегти.

І піднялися, “Разом ми – сила”,—
Твердо сказали ці горді слова,
Всіх ветеранів ця сила зріднила,
Є така Спілка – наша УСВА.

ЗЕМЛЯ САНІНА

- Знов до нас курсує земля Саніна,-
Говорили хлопці,- дощ чи сніг...
Так було, коли він з точки дальньої
Приїздив з колоною до них.

А земля його була дорогою,
За якою полював душман.
До браточків він ішов з підмогою,
Вів автомобільний караван

За собою шикував наливники,
Їх чекали бази бойові,
Автомат і каска – його спільники
І однополчани – шураві.

Їхали зеленкою, долиною,
Скоро вже прибудуть до своїх,
Та машину підірвало мінами,
Кинуло з дороги навідліг.

Мабуть, Божим знаком врятуватися
Було дано від тих мін і куль
І на цю дорогу повертатися –
Хайратон, Баграм, Кундуз, Кабул.

І Джелалабад – неначе ниточка,
І маленькі села – кишлаки,
Перевал, місток, тоненька річечка,
Наші вертольоти, літаки.

Та для чого до землі не нашої
Їх послали на чужу війну?
Юрій Санін роту свою маршову
Згадує і гоїть тишину.

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**
**Про День вшанування учасників бойових дій
на території інших держав**

На підтримку ініціативи громадських організацій та з метою вшанування громадян України, які виконували військовий обов'язок на території інших держав, постановляю:

Установити в Україні День вшанування учасників бойових дій на території інших держав, який відзначати щорічно 15 лютого.

Голова Української Спілки ветеранів
Афганістану С. Червонописький

ГРЯНОТА

*Управління у справах преси та інформації
Чернівецької обласної державної адміністрації*

НАГОРОДЖУЄ

КОВАЛЬЦЯ
ЯКОВА ФЕОФАНОВИЧА

*кореспондента газети
"Чернівецькі відомості"*

*за актуальні, різноманітні публікації актуальної
тематики у засобах масової інформації та активну
участь у військово-патріотичному вихованні молоді*

Начальник управління
у справах преси та інформації
обласної державної адміністрації

Д.М.Николенко

13 лютого 2004 р.

М. Стрілець, голова Чернігівської міської
Спілки ветеранів Афганістану

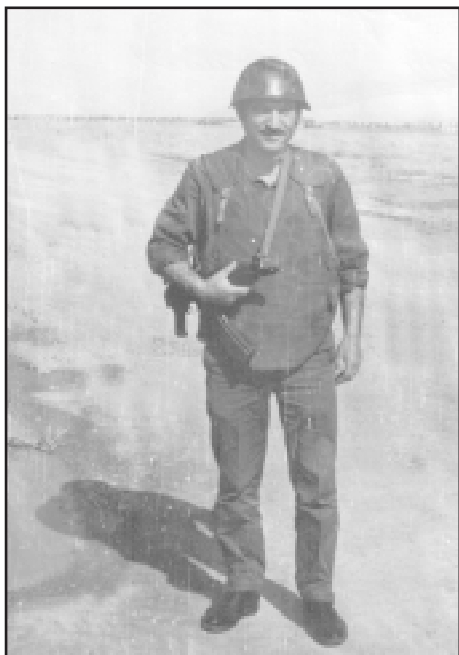
В. Ващенко, учасник бойових дій на Африканському континенті
(зліва), з бойовим побратимом В. Глущенком

Біля пам'ятника афганцям у Чернігові (зліва направо): Я. Ковалець, М. Волков, Й. Мітеров

Прощання перед поверненням додому

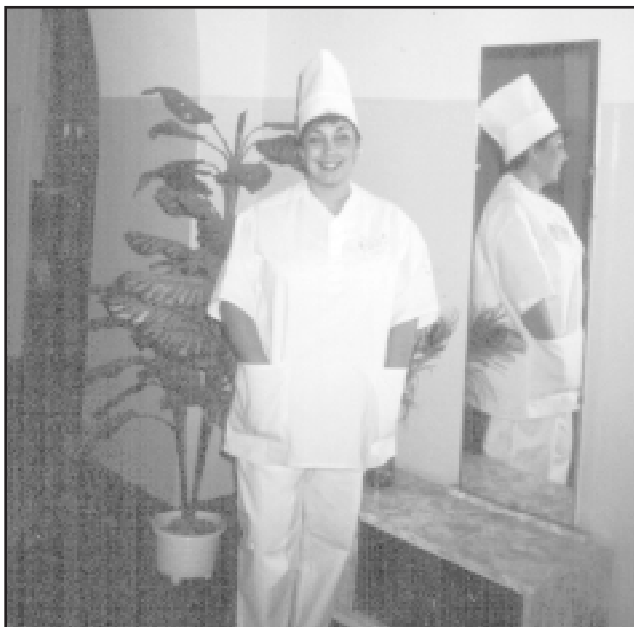
Начкар (начальник караулу)
В.Будько
(Кандагар) 1984 р.

Й. Мітеров (другий зліва)

Учасник бойових дій на острові Даманському,
в Алжирі, полковник Соболев В.І.

Медсестра Алла Ривкіна

Підводник Леонід Маюра (Куба, В'єтнам, 1962-1965 р.)

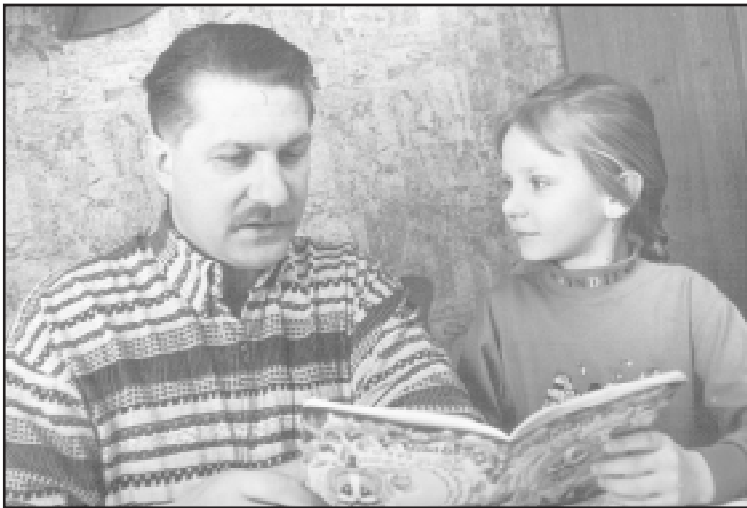
С. Скуловатий в центрі (Кабул, 1981 р.)

Ю. Санін (Кабул, 1985 р.)

На зльоті воїнів-інтернаціоналістів у Гончарівському

Л. Бурковський з донькою

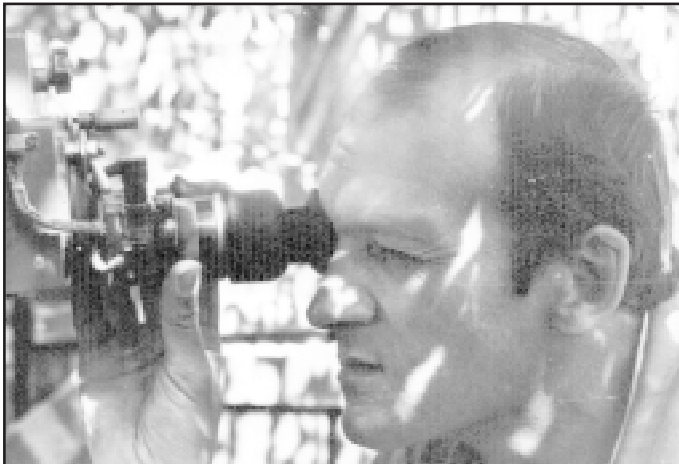
Прилуцькі воїни-інтернаціоналісти

В. Шевчук, М. Волков, С. Віхров

Зібралися бойові друзі

Підполковник В. Волошко веде спостереження в районі проведення бойової операції

Кавалер афганського ордена
“Дружба народів”
Ю. Ковалець

На передньому плані Б. Громов, О. Соколов

Грамота автору книги
від управління у
справах преси та
інформації обласної
держадміністрації

Олександр Шевченко (крайній справа) з дружиною

ОБРАЩЕНИЕ

Уважаемые жители и гости Чернигова

В память

о доброте, справедливости, щедрости и бескорыстии

Святителя Николая-Чудотворца,

в память о жертвах войны в Афганистане,

как символ возрождения и укрепления православия,

сохранения и приумножения духовных ценностей народа Украины

в Чернигове в районе областной больницы начато строительство

ХРАМА СВЯТИТЕЛЯ НИКОЛАЯ-ЧУДОТВОРЦА

**Следуя многовековой православной традиции строительство Храма
будет производиться на добровольные пожертвования.**

**Все, кто не равнодушен к духовности народа, могут принять
посильное участие в возведении Храма и получить Свидетельство
добровольного пожертвования.**

**Ваше имя будет занесено в книгу памяти людей, пожертвовавших
на строительство Храма.**

Капсула с Вашим именем будет заложена в фундамент Храма.

**Молитва за пожертвовавших на строительство будет
постоянно совершаться в этом Храме.**

Церковная община Храма

У міський Спілці ветеранів Афганістану голова обласної єврейської общини С. Бельман, кавалер ордена Червоної Зірки В. Будько, отець Генріх (Камінський)

О.Луцай (справа). Перед виходом на бойове завдання.

Москаленко А.І.,
учасник бойових дій в
Ефіопії, голова обласної ради
ветеранів

О.С. Колода,
учасник бойових дій

ЗМІСТ

ОДНЕ ІЗ ПЕРЕХРЕСТЬ – АФГАНІСТАН	4
КРИЗЬ ВІЙНУ І ТЕРНИ — ДО СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ	8
КОЛИ ПОРУЧ ДРУЗІ	15
ЙОГО ТРИВОГИ І НАДІЇ	18
В НЕБІ — ВЕРТОЛЬОТИ	21
А ЩЕ “ЮНИЙ ДЕСАНТНИК”	23
РОЗІРВАНА ПАНАМА	26
ОД КВІТНЕВОЇ ДОРОГИ	27
КРИЛО В КРИЛО	28
АФГАНКА	29
РІДНЕ МІСТО МОЄ	30
ЧЕРНІГІВ, КИЇВ - ПОРУЧ	31
АФГАНСЬКИЙ ГЕНЕРАЛ	32
ЖІНОЧА СИЛА	33
ПРОЩАННЯ ГАЛАТЕЇ	34
ВІЙСЬКОВА ПОЧАТКОВА ПІДГОТОВКА	35
ПОВЕРНЕННЯ	36
ПОЛОН	37
ПАМ'ЯТЬ ДОРОГИ НА КАБУЛ	38
ЛИСТИ ІЗ ФРОНТУ	40
НАКАЗ	42
ТАНКІСТИ	43
ДАВАЙТЕ ЖИТЬ!	44
З ВІЙНИ	45
БАБУСИ І ОНУКИ	45
ВЕРБЛЮЖА КОЛЮЧКА	47
ГЕНЕРАЛ	48
АФГАНСЬКИЙ ЛІКАР	50
“ОСА”	51
ЗУСТРІЧ	52
ПРОЩАЙ, АФГАН	53
НА КОРДОНІ	54
МАЛЬВИ	55
МАТИ	56
ОБМЕЖЕНИЙ КОНТИНЕНТ	56
РОСТЕ, ТОПОЛЯ У ЧЕРНІГОВІ	57
ЧУЄШ, БАТЬКУ	58
МОНОЛОГ БАТЬКА	59
СВЯТА ЛЮБОВ	59

ГІРКА ЧАША	60
ВЕСНА, ПОЛКОВНИКУ, ВЕСНА	61
ЯНГІ – КАЛА	62
СПАДКОЄМНІСТЬ	63
СТРІТЕНСЬКІ ГРОМНИЦІ	64
ВІДПОВІДЬ ЧИНОВНИКУ	65
НА ЗАМІНУ	66
ЗІРНИЦІ ДОЛІ	67
ПОВІТРЯНИЙ СНАЙПЕР ВОЛОДИМИР СОБОЛЕВ	69
МІЙ „АЛЬБАТРОС”	70
ЗУСТРІЧ В МАМЕКІНО	71
УСВА	72
ЗЕМЛЯ САНІНА	73

Літературно-художнє видання
КОВАЛЕЦЬ Яків Феофанович
“ПЕКУЧИЙ МОЛОХ ЧУЖИНИ”
Вірші, спогади, публіцистика

Редактор **П.І. Куценко**
Коректор **О.В. Цибульська**
Дизайн і верстка **В.Л. Коваль**